

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vanhemmuuden tukeminen kuvakirjan avulla Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikössä

Skogster, Miia
Virpi, Inka

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Vanhemmuuden tukeminen kuvakirjan avulla Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikössä

Miia Skogster ja Inka Virpi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2015

Miia Skogster ja Inka Virpi

**Vanhemmuuden tukeminen kuvakirjan avulla Järvenpään sosiaalisairaalan
perhekuntoutusyksikössä**

Vuosi	2015	Sivumäärä	43
-------	------	-----------	----

Toiminnallisena opinnäytetyönämme teimme kuvakirjan Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikölle. Kuvakirjan tavoitteina on tutustuttaa lapsi ja vanhempi sosiaalisairaalaan sekä tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta lukuhetken avulla. Opinnäytetyömme on osa Päihdehoidon oppimis- ja kehittämiskeskuksen POKE -hanketta. Aloitimme kuvakirjan työstämisen valokuvaamalla sosiaalisairaalan tiloja sekä haastatteleamalla työntekijöitä teemahaastattelun muodossa. Kuvakirjaa on työstetty tiiviissä yhteistyössä Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikön kanssa. Prosessin eri vaiheissa saimme palautetta kuvakirjasta työntekijöiltä sekä potilailta. Teimme niiden pohjalta tarvittavat muutokset kuvakirjaan.

Kuvakirja on suunnattu työvälineeksi Järvenpään sosiaalisairaalan potilaan olevalle vanhemmalle tukemaan vanhemmuuden roolikartan kahta pääroolia, rakkauden antajan ja ihmissuhdeosajan rooleja. Kuvakirja koostuu esipuheesta, tekstistä, valokuvista, piirroskuvista sekä apukysymyksistä. Opinnäytetyöprosessin aikana perehdyimme etenkin vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen sekä kuvakirjaan liittyvään kirjallisuuteen. Kirjallisuuden kautta sovelsimme jo olemassa olevaa tietoa luodaksemme uuden työvälineen vanhemmuuden tukemiseen Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikölle. Työntekijöiden palautteen perusteella he voisivat suositella kuvakirjaa potilailleen ja he kokivat kuvakirjan tukevan vanhemmuutta sekä herättävän lukijassa tunteita. Suurin osa palautteen antaneista potilaista oli sitä mieltä, että kuvakirja auttaa ottamaan puheeksi hoitojaksolla olon syitä ja päihdeongelmaa sekä koki, että lapsi voisi hyötyä kuvakirjan lukemisesta vanhemman kanssa ennen hoitojaksolle saapumista.

päihdetyö, vanhemmuus, vuorovaikutus, perhetyö, perhekuntoutus

Miia Skogster and Inka Virpi

Supporting parenthood with a picture book in the Family Treatment Unit of the Järvenpää Addiction Hospital

Year	2015	Pages	43
------	------	-------	----

For this practice-based Bachelor's thesis a picture book for the Family Treatment Unit of Järvenpää Addiction Hospital was made. The objectives of the picture book were to introduce the Järvenpää Addiction Hospital to the child and support the interaction between the parent and the child while reading the picture book. The thesis is part of the project carried out by the Substance Abuse Treatment Center for Learning and Development (POKE). Initially pictures of the facilities were taken for the book and interviews with the unit's employees. The picture book was made in close cooperation with the Family Treatment Unit of Järvenpää Addiction Hospital. During the process the necessary changes based on the feedback from the employees and the patients were made.

The picture book is intended as a tool to support the parent. It supports two main roles of the parenting role map: giving love and maintaining the relationship between the parent and the child. The picture book consists of the preface, text, photographs, graphics, and pictures with prompt questions for the parent to open the conversation with the child. During the process of writing the thesis, the authors familiarized themselves especially with the literature regarding parent-child interaction and the picture book. With the help of existing literature the authors adapted the existing knowledge in order to create a new tool to support parents in the Family Treatment Unit. Employees of the unit gave feedback that they would recommend the picture book to their patients. Employees also experienced that the picture book supports parenthood and evokes feelings in the reader. Most of the patients that gave feedback thought that the picture book helps start the discussion of why the family is in Järvenpää Addiction Hospital. Patients also thought that the picture book could be helpful for children when read with their parents before entering the addiction hospital.

welfare for intoxicant, parenthood, interaction, family treatment

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Järvenpään sosiaalisairaala	7
3	Vanhemmuus ja vanhempien päihteiden käytön merkitys lapseen	8
4	Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus	11
	4.1 Tunnetaidot	12
	4.2 Mentalisaatio.....	14
5	Vanhemmuuden tukeminen ja vanhemmuuden roolikartan käyttö	15
6	Kuvakirja	18
	6.1 Vanhemman ja lapsen lukuhetki	19
	6.2 Kuvakirja vaikeiden asioiden äärellä	19
	6.3 Kuvakirja uuteen tutustumisen työvälineenä	21
7	Vanhemman subjektiivis päihdekuntoutuksessa ja sen edellytykset	22
8	Opinnäytetyön tavoitteet.....	24
9	Opinnäytetyöprosessin kuvaus	25
	9.1 Alustavan kuvakirjan työstäminen	26
	9.2 Palautteen kerääminen	30
10	Arviointi.....	34
	10.1 Miian itsearviointi	36
	10.2 Inkan itsearviointi	38
11	Pohdinta	39
	Liitteet	47

1 Johdanto

Opinnäytetyönämme teimme kuvakirjan Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikköön. Kuvakirjaa voidaan käyttää vanhemmuuden tukemisen työvälineenä, jonka avulla vanhemmat voivat esitellä lapselleen sosiaalisairaalaan hoitopaikkana ja käsitellä lapsensa kanssa hoitojaksoa sekä sen esille tuomia ajatuksia ja tunteita. Kuvakirja mahdollistaa sosiaalisairaalaan tutustumisen ennen hoitojakson alkua ja paikalle saapumista. Kuvakirjan tarkoituksena on madaltaa lapsen sekä vanhemman kynnystä saapua hoitojaksolle sosiaalisairaalaan antamalla sosiaalisairaalaan ja sen ympäristöstä todenmukainen kuva. Kuvakirjan toinen tehtävä on herättää keskustelua vanhemman päihdeongelmasta sosiaalisairaalaan olon takana, ja auttaa vanhempaa luomaan vuorovaikutushetki lapsensa kanssa keskustellen esimerkiksi kuvakirjan tarinan ja kuvien herättämistä tunteista sekä ajatuksista.

Kuvakirjamme koostuu kuvakirjaan liittyvän kirjallisuuden pohjalta kirjoitetusta esipuheesta, haastattelun ja palautteiden pohjalta luodusta tarinasta ja sosiaalisairaalaan ottamistamme valokuvista sekä niiden pohjalta Pekka Virpin piirtämistä piirroskuvista. Lisäksi jokaisella kuvakirjan aukeamalla on apukysymys, joka on laadittu vanhemmalle keskustelun herättämisen avuksi. Aineiston kuvakirjaa varten keräsimme valokuvaamalla sosiaalisairaalan ympäristöä ja tiloja, haastatteleamalla työntekijöitä sekä keräämällä palautetta kuvakirjan eri vaiheissa työntekijöiltä ja potilailta. Opinnäytetyömme sai alkunsa Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusosaston tarpeesta. Kuvakirjasta julkaistiin sekä kirja -että sähköinen versio. Kuvakirja on saatavilla Järvenpään sosiaalisairaalan yksiköissä, Laurea-ammattikorkeakoulun Tikkurilan yksikön kirjastosta sekä sähköisenä versiona Järvenpään sosiaalisairaalan internet-sivuilla. Lisäksi kuvakirjassa esiintyviä piirroskuvia tullaan mahdollisesti ripustamaan Järvenpään sosiaalisairaalan seinille.

Raportin alussa tutustumme vanhemmuuteen ja lapsen rooliin päihdeperheessä, minkä jälkeen käsittelemme tarkemmin vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Seuraavaksi käsittelemme vanhemmuuden tukemista yleisellä tasolla ja perehdymme vanhemmuuden roolikartan käyttöön. Vanhemmuuden roolikartan teoriassa olemme keskittyneet kahteen päärooliin, rakkauden antajan sekä ihmissuhdeosaajan rooleihin, sillä kuvakirja mahdollistaa näiden kahden roolin tukemisen. Vanhemmuuden käsittelyn jälkeen siirrymme kuvakirjan käsittelyyn. Käsittelemme kuvakirjan merkitystä tunteiden, ajatusten ja keskusteluiden herättäjänä, uuteen tutustumisen välineenä sekä vaikeiden asioiden puheeksi ottamisen välineenä. Lisäksi käsittelemme mentalisaation merkitystä lapsen kehityksen kannalta sekä vanhemman subjektiivisuuden merkitystä hoidon kannalta. Opinnäytetyöraportin lopussa kerromme opinnäytetyömme tavoitteet, kuvaamme opinnäyteprosessimme kulkua ja

arvioimme opinnäytetyöprosessiamme. Lopuksi pohdimme esimerkiksi tekemiämme valintoja ja kuvakirjaa työvälineenä.

Opinnäytetyömme on osa Päihdehoidon oppimis- ja kehittämiskeskuksen POKE-hanketta, joka on Laurea-ammattikorkeakoulun Tikkurilan yksikön, Seurakuntaopiston sekä Järvenpään sosiaalisairaalan kehittämä toimintamalli. Sen toiminnassa sosiaali- ja terveysalan opiskelijat voivat suorittaa kursseja tai osia niistä aidossa työelämäympäristössä. Toiminnan tavoitteena on kehittää päihde- sekä mielenterveystyötä, taata ammattiosaamista ja mahdollistaa kehittämisresursseja myös tulevaisuudessa. (Päihdehoidon oppimis- ja kehittämiskeskus POKE 2013.)

2 Järvenpään sosiaalisairaala

A-klinikkasäätiön Järvenpään sosiaalisairaala on erikoistunut riippuvuusongelmien hoitoon. Asiakkaat sosiaalisairaalaan tulevat ympäri Suomea (A-klinikkasäätiö Järvenpään sosiaalisairaala). Sairaala on aloittanut toimintansa vuonna 1951 ja tällä hetkellä siellä on 90 asiakaspaikkaa. Perhekuntoutusyksikössä on 18 asiakaspaikkaa, joista 12 on aikuisille ja 6 lapsille. Sosiaalisairaala tuottaa kuntouttavia ja haittoja vähentäviä päihdehuollon laitospalveluita. Palveluita ovat katkaisuhuolto, vieroitushoito, päihdekuntoutus, perhekuntoutus sekä terapeutin yhteisöhoito. (Mikä on sosiaalisairaala? 2014.) Sosiaalisairaalassa painotetaan kognitiivista käyttäytymisterapiaa, yhteisöllisyyttä ja kokonaisvaltaista kuntoutusta (A-klinikkasäätiö. Järvenpään sosiaalisairaala).

Perhekuntoutuksella tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelua, joka kohentaa useamman kuin yhden yhteisön jäsenen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista turvallisuutta ja toimintakyvyn ylläpitämistä tai mahdollisesti palauttamista (Linnakangas & Lehtoranta 2011: 211.) Perhekuntoutuksessa tarjotaan kuntouttavaa toimintaa koko perheelle suunnitelmien ja tavoitteiden mukaan. Yleisinä tavoitteina perhekuntoutukselle voidaan pitää kasvuolosuhteiden turvaamista, vanhemmuuden tukemista ja perheen yksilöllisten voimavarojen vahvistamista. Perheen sisäistä vuorovaikutusta tuetaan toiminnallisten menetelmien avulla ja arjen taitoja harjoitellaan yhdessä säännöllisen päivärytmin kanssa. (Koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon.)

Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutus on tarkoitettu alkoholi-, lääke-, opiaatti- sekä monipäihderiippuvaisille perheille, pariskunnille ja yksinhuoltajille sekä heidän lapsilleen. Lisäksi perhekuntoutusyksikkö hoitaa odottavia äitejä. Perhekuntoutuksessa selvitetään perheen kokonaistilanne ja arvioidaan sitä. Hoidossa olevalle perheelle tehdään oma hoitosuunnitelma ja laaditaan tavoitteet hoidolle. Perhekuntoutuksessa työskennellään vanhempien päihdeongelman kanssa, käydään läpi hoidon tavoitteita ja etsitään

päihdeettömiä selviytymiskeinoja. Lisäksi perhekuntoutuksessa työtetään potilaiden vanhemmuutta, parisuhdetta, lasten hyvinvointia ja huomioidaan lasten tarpeet. Perhekuntoutus tekee tiivistä yhteistyötä lastensuojelun sekä muiden mahdollisten verkostojen ja jatkohoidon kanssa. Perhekuntoutusosastolla toteutetaan viikko-ohjelmaa, joka sisältää yhteisö- ja keskusteluryhmiä, viikoittaisia lääkäritapaamisia, toiminnallisia ryhmiä sekä perhe-, pari- ja yksilökeskusteluita. Vanhempia tuetaan lasten hoidossa ja varhaisen vuorovaikutussuhteen luomisessa vauvan kanssa. Perhekuntoutusyksikössä työskentelee moniammatillinen henkilökunta, joka koostuu päihde- ja mielenterveystyöhön erikoistuneista työntekijöistä. (Perhekuntoutus 2013.)

3 Vanhemmuus ja vanhempien päihteiden käytön merkitys lapseen

Vanhemmuus voidaan määritellä monella eri tapaa. Vanhemmuus voi esimerkiksi olla biologista, joka tarkoittaa geeniperimän siirtämistä lapselle. Juridisella vanhemmuudella tarkoitetaan perusteeltaan samaa kuin biologisella vanhemmuudella mutta siinä vanhemmuudesta käytetään termiä huoltajuus. Psykkinen vanhemmuus taas tarkoittaa sitä, että lapsi tuntee tunnetasolla aikuisen omaksi vanhemmakseen. Sosiaalinen vanhempi on henkilö, joka pitää huolta lapsen käytännön ja arjen asioista. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen, Kurvinen 2013: 86.)

Vanhemmuus on päivittäistä lapsen ja vanhemman vastavuoroista vuorovaikutusta. Lapsen ja vanhemman välinen rakkaus vahvistaa vanhemmuutta ja mahdollistaa vanhemman kärsivällisen toiminnan myös haastavammissa tilanteissa. Vanhemmuus on vanhempien tapa olla emotionaalisessa ja fyysisessä vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa ja toimia suhteessa lapsen tarpeisiin. Vanhemmuuteen kuuluu lapsen näkeminen, hänen tarpeiden, tunteiden ja viestien tunnistaminen ja niihin oikeanlainen vastaaminen. Vanhemmuus sisältää lapsen auttamista lapsen tarpeiden, viestien ja tunteiden tunnistamisessa ja niiden säätelyssä. Vanhemmuus on lisäksi lapsen huomiointia ja tunneperäistä läsnäoloa. (Rönkkö & Rytönen 2010: 124.)

Vanhemmuuteen liittyy monenlaisia riskitekijöitä, joista yksi on päihderiippuvuus. Kuitenkin vaikka vanhemmalla olisi jokin vanhemmuuteen vaikuttava riskitekijä, haluaa lähes jokainen vanhempi hyvää lapselleen. Työntekijän tehtäväksi jää tämän voimavaran löytäminen, arvioiminen ja vahvistaminen. Näiden löytäminen voi avata mahdollisuuksia vanhemmalle itselleen ja hänen lapselleen. Perheen kanssa työskentelevien tulee huolehtia siitä, että vanhemmuuden haasteet tulevat esille ja niihin etsitään yhdessä ratkaisuja vanhempien kanssa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007: 85.) Ei ole olemassa virheetöntä vanhempaa, vaan kaikki kasvattajat tekevät virheitä. Olemassa ei ole myöskään yhtä tiettyä kasvatustapaa, joka ratkaisisi kaikki kasvatukseen kuuluvat ristiriidat. Kasvatus

on kahden ihmisen välinen vuorovaikutusprosessi. Vanhemmuus on huolenpitoa lapsesta, mutta samalla se muuttaa myös aikuisen omaa persoonallisuutta. Koska jokainen ihminen on erilainen, on myös jokainen kasvatussuhde omanlaisensa. (Sinkkonen 1998: 12-14.) Vanhemmuudessa ei tarvitse pyrkiä täydellisyyteen, sillä täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassa. Riittävä vanhemmuus syntyy rakkaudesta lasta kohtaan sekä tahdosta tukea ja auttaa lasta hänen kehityksessään. (Mattila 2011: 55.)

Päihteiden käyttö vaikuttaa vanhemman tapaan toimia sosiaalisesti ja ilmaista tunteitaan. Lapsi puolestaan oppii reagoititapoja vanhemmalta. Vanhemman tunteiden ilmaisun ja tulkinnan sekä lapsen tunteisiin vastaamisen ollessa yksipuolisia, vääristyneitä, tuomitsevia tai tuhoisia, lapsen tunne-elämän kehitys häiriintyy ja kehittyneet reaktiomallit ovat tavallisesta poikkeavia. Tällaiset asiat voivat näkyä esimerkiksi lapsen suhteettoman voimakkaina tunnereaktioina, tunnereaktioiden puuttumisena, tunneilmaisun köyhyytinä tai sosiaalisina ongelmina. Vaikeissa olosuhteissa kasvaneella lapsella on usein haasteita tunnetaitojen oppimisessa. Tunnetaidot ovat kuitenkin tärkeitä, sillä ne auttavat käsittelemään, jakamaan ja ymmärtämään omia ja muiden kokemuksia. (Holmberg 2003: 23, 42.)

Perheessä, jossa esiintyy päihdeongelmaa, on kommunikaatio ja vuorovaikutus usein ristiriitaista. Asioista on vaikea puhua ja usein pelätään esimerkiksi häpeää, syyllisyyttä, päihteiden käytön aloittamista, riitaa, väkivallanuhkaa tai rakkauden menettämistä. Puhumista saatetaan vältellä myös häpeän ja ympäristön aiheuttaman paineen takia. Lisäksi tunteiden kokeminen on päihdeongelmaa sisältävissä perheissä vaikeaa. (Hyytinen 2009a: 178.) Jokaisella lapsella on jokin rooli perheessä. Päihdeperheessä lasten selviytymisroolit ovat useimmiten: vastuunkantaja, syntipukki, näkymätön lapsi tai hassuttelija. Kaikissa näissä selviytymisrooleissa on kuitenkin se yhteistä, että lapset piilottavat roolinsa alle todelliset tunteensa, turvattomuutensa sekä hätänsä. Perheen ongelmasta tai siihen liittyvästä pahasta olostu harvoin puhutaan ääneen. (Holmberg 2003: 15-16.) Päihdekuntoutusjakso on yleensä lyhyt, mutta silti merkittävä jakso lapsen elämässä. Jakson aikana lapselle voidaan tuottaa emotionaalisesti korjaavia kokemuksia ja hyviä hetkiä arjesta päihdeettömien vanhempien kanssa. Lapsilla on sama oikeus kuin vanhemmilla tulla kuulluksi ja nähdyksi, saada purkaa kokemuksiaan ja yrittää saada niistä tukevampi ote (Hyytinen 2007: 74, 118).

Leikki-ikässä olevan lapsen vanhempien päihteiden käyttö vaikuttaa siihen, että lapsen kaikki voimavarat menevät arjesta selviytymiseen. Lapselle ei jää voimia selviytyä leikki-ikäisen kehitystehtävistä vaan arjesta selviydytään sellaisten psyyken suojelukeinojen avulla, jotka myöhemmin saattavat vaurioittaa kehitystä. Traumot, joita lapsi ei pääse käsittelemään, nousevat uudestaan esiin, kun lapsi joutuu uusiin kriisitilanteisiin. Traumojen käsitteleminen yhä uudestaan heikentää lapsen jaksamista ja huonontaa lapsen oloa. Jopa vauvana koetut

traumat säilyvät tunne- ja asiamuistissa. Ne voivat tallentua mieleen esimerkiksi tuoksuina, ääninä tai tuntemuksina, vaikka kielellistä muistoa niistä ei jäisikään. (Holmberg 2003, 27.)

Leikki-iässä lapsen on hyvin vaikea ymmärtää, mistä vanhemman outo käytös päihtyneenä johtuu. Hän ei pysty vielä ymmärtämään päihteiden käyttöön liittyviä aikakäsitteitä, kun taas kouluiässä lapsi oppii tuntemaan ja tietämään käyttöön liittyvät vaiheet. Kouluiässä lapsen ajattelu kehittyy pohdiskelevammaksi, jolloin myös häpeän ja syyllisyydet tunteet saavat merkittävän roolin lapsen elämässä. Lapsi alkaa hahmottamaan kuinka vakavasta ongelmasta päihteiden käytössä on kysymys, jolloin myös huoli vanhemmista kasvaa. Kouluiikäinen alkaa tarkkailla vanhempiaan ja pyrkii ennakoimaan heidän käytöstään. Leikki-iässä lapsen teot ja ajatukset ovat vielä hyvin konkreettisia, minkä takia lapsi ajattelee, että vanhemman päihteiden käyttö on seurausta hänen huonosta käytöksestään. (Holmberg 2003: 28.)

Turvattomuus kiintymyssuhteissa ja suhtautumisessa ympäristöön sekä syyllisyyden, ja häpeän tunteet heikentävät lapsen kykyä olla luova ja tutkiva. Lisäksi ne vähentävät lapsen uskallusta oma-aloitteellisuuteen. Leikki-ikäisellä häiriöt kiintymyssuhteissa voivat esiintyä myös tunnekäyttäytymisessä. Lapsi saattaa esimerkiksi pyrkiä selviytymään kaikista tilanteista järjen avulla tai sitten hän voi saada voimakkaan tunnepurkauksen aivan tavallisestakin tilanteesta. Vanhempien päihteiden käyttö nousee usein esiin myös leikki-ikäisen lapsen leikeissä ja piirustuksissa. Lisäksi leikki-iässä lapsen psyykinen huonovointisuus näkyy usein somaattisina oireina esimerkiksi vatsa- ja pääkipuina. Lisäksi lapsi voi alkaa kastelemaan sänkyään öisin tai näkemään painajaisia. Fobiat ja ahdistusreaktiot ovat myös hyvin yleisiä leikki-ikäisillä päihdeperheessä kasvaneilla lapsilla. (Holmberg 2003: 27-28.)

Kouluiässä lapselle on tyypillistä alkaa huolehtimaan päihteitä käyttävistä vanhemmistaan. Usein lapsi kokee tehtäväkseen huolehtia toisen vanhempansa turvallisuudesta ja lapsi kokee, että hänen tehtävänsä on auttaa vanhempaa silloin, kun vanhempi ei itse pysty huolehtimaan itsestään. Nämä roolit häiritsevät lapsen omiin asioihin keskittymistä sekä suoriutumista koulusta. Tämä näkyy usein esimerkiksi oppimisvaikeuksina, alisuoriutumisena sekä sopeutumisongelmina. Kouluiikäinen soveltaa usein kotona opittuja ongelmaratkaisutaitoja myös kodin ulkopuolella. Nämä ongelmaratkaisutaidot ovat usein puutteellisia ja vahingollisia, mikä asettaa lapselle usein haasteita. Kaveripiirin ja koulun säännöt, rutiinit, empatia ja vastavuoroisuudenperiaate ovat päihteiden käyttäjän kouluikäiselle lapselle aivan uusia asioita. Tämä johtaakin usein siihen, että lapsi tulee kiusatuksi tai hänestä itsestään tulee kiusaaja. (Holmberg 2003: 28-29.)

4 Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus

Kuten edellisessä kappaleessa kuvattiin, vanhempien päihteiden käyttö vaikuttaa vanhemman tapaan olla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Kuvakirjamme tukee vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutushetkeä, minkä takia kerromme tässä luvussa tarkemmin siitä ja sen laadun vaikutuksesta lapseen. Lisäksi käsittelemme tässä kappaleessa tunnetaitoja, jotka ovat osa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja korostuvat kuvakirjassamme. Kuvailemme vanhemman mentalisaatiokyvyn merkitystä lapsen kehityksen kannalta. Vanhemman kyvyttömyys laadultaan tai määrältään riittävään vuorovaikutukseen vaarantaa lapsen aivojen kehitystä ja tunne-elämän säätelyä (Mäntymaa & Puura 2011: 24). Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus sisältää tunteiden, mielikuvien ja arkitilanteiden tasot. (Järvinen ym. 2007: 92.) Vuorovaikutus on kaiken kasvatuksen perusta, sillä lapsen minäkuva, itsetunto ja käyttäytyminen kehittyvät vuorovaikutuksessa toiseen ihmiseen. (Vilén ym. 2013: 462). Vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä on aina vastavuoroista. Vanhemmat eivät koskaan yksinään vaikuta lapsen käyttäytymiseen vaan myös lapsen käyttäytyminen vaikuttaa vanhempiin. (Lyytinen & Lyytinen 2002: 118.)

Vanhemmalla on pääasiallinen vastuu vuorovaikutuksesta vanhempi-lapsi suhteessa, koska hänellä on enemmän valtaa kuin lapsella (Ojaja & Uutela 1993: 121). Toimivassa vuorovaikutuksessa vanhempi nauttii suhteestaan lapseen ja on emotionaalisesti saatavilla. Vanhempi kykenee vuorovaikutuksessa vastavuoroisuuteen ja ennustettavuuteen, jolloin lapsen luottamus ympäristöön kasvaa. Tällöin lapsi saa kokemuksen, että vanhempi ymmärtää ja hyväksyy hänen tarpeensa ja tunteensa. Samalla lapsi oppii, että hän saa viestittää tunteistaan ja kokemuksistaan muille ihmisille. Näin lapsi oppii vähitellen tunnistamaan omia tarpeitaan ja tunnetilojaan. Omien tunteiden ja tarpeiden tunnistaminen auttavat lapsen emotionaalisen itsesäätelyn ja myönteisen itsetunnon rakentumista. (Järvinen ym. 2007: 111-112.)

Läsnä oleminen ilmenee perheessä kiireettömyytenä, jolla tarkoitetaan sitä, että ehditään kuunnella ja luodata syvältä sitä, mitä toinen yrittää sanoa, tuntea, tarvita tai olla. Kiireettömyys on edellytys läsnäololle. Lapsi vakuuttuu siitä, että hän on turvassa silloin, kun vanhemmat kiireettömällä olemuksellaan ovat läsnä. Toistuvat kokemukset läsnä olevista vanhemmista rakentavat vähitellen sisäisen rauhan lapselle. Tällaisessa ympäristössä lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi. Kiireettömät vanhemmat malttavat kuulla ja nähdä lapsen ja näiden johdosta vaistoavat jos lapsi on esimerkiksi surullinen. Toistuvat nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemukset kehittävät lapsen kykyä kuulla itse itseään. (Hellsten 1999: 135-136.) Aidon vuorovaikutuksen syntymiseksi ja välittämisen kokemuksen saamiseksi aikuisella tulisi olla riittävästi aikaa pysähtyä lapsen luo. Aikuisen tulisi lisäksi ymmärtää, että vaikeiksi koetun asian kertominen ei välttämättä onnistu hetkessä. (Hurme & Kyllönen 2014: 102.)

Seuraavassa alaluvussa käsittelemme tunnetaitoja, jotka ovat osa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja korostuvat kuvakirjassamme.

4.1 Tunnetaidot

Lapsen kyky tunnistaa omia tai muiden tunteita sekä myötätunnon tunteminen voivat vaurioitua varhaislapsuudessa koettujen traumaattisten tapahtumien tai esimerkiksi vanhemman alkoholismin takia. Erityisesti lastensuojelun saralla on huomattu täsmätarve näiden tarpeiden tyydyttämiseen. Lapsi voi esimerkiksi oppia harjoittelemalla tunnistamaan kuvista, mitä kasvonilmeet ja eleet kertovat erilaisista tunteista. (Heikkilä-Halttunen 2010: 184.) Kaikilla ihmisillä on opittavaa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Jokainen ihminen tarvitsee toista ihmistä vuorovaikutustaitojensa kehittymisessä. Ihmisen minäkuva muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lisäksi ajatukset, tarpeet ja tunteet tarvitsevat pysyvän kohteen, johon voi ne voi turvallisesti heijastaa. (Järvinen ym. 2007: 105.)

Päihdeongelmasta puhuminen perheessä on tärkeää ja jokaisen perheenjäsenen mielipiteillä on merkitystä (Vanhempi juo liikaa). Lapsen kielen kehittyessä on entistä tärkeämpää, että vanhemmat auttavat lasta paitsi ilmaisemaan myös sanoittamaan tunteitaan. Lapsi tarvitsee apua tunteidensa nimeämiseen, sillä tällöin hän oppii vähitellen myös hallitsemaan ja nimeämään niitä. Lapselle olisi hyvä antaa ensin mahdollisuus miettiä omia tunteitaan tai tarpeitaan ennen kuin hänelle tarjotaan erilaisia vaihtoehtoisia selityksiä. (Rönkkö & Rytönen 2010: 134.)

Ihmisellä on sisäinen perusvalmius kokea kaikenlaisia tunteita. Tämä valmius vahvistuu silloin, kun lapsi saa kokea tunteet yhdessä toisen kanssa. Tällöin tunne tulee hänelle tutuksi ja jäsentyy suhteeseen toisten tunteiden kanssa. Kehityksessään lapsi pystyy kokemaan kaikki sellaiset tunteet ja tunteiden voimat, joita häntä hoitava aikuinen kokee hänen kanssaan yhteisessä, jaetussa tunneilmapiirissä. (Mäkelä 2002: 26-28.) Lapsi joka on kasvanut perheessä, jossa on päihdeongelma, voi kehittyä kyvyttömäksi ottamaan huomioon omia tarpeitaan ja tunteitaan. Tällöin lapsi toisten ihmisten tarpeet ja tunteet tulevat ensisijaisiksi. (Savolainen 2009: 159.) Ihmiselle on tärkeää oppia kokemaan ja tunnistamaan sekä näyttämään tunteitaan, sillä tunteet eivät itsessään ole vaarallisia, vaikka jokin tunne voi aiheuttaakin kivun tunnetta. Lapsen tavoitteena on saada sisällään mylläävät tunteet jonkinlaiseen järjestykseen ja tunnistettavaan muotoon. Lapsi oppii vähitellen ymmärtämään miltä hänestä tuntuu ja oivaltaa, että myös muilla ihmisillä on samanlaisia tunteita. Lapselle sekä aikuiselle paras tapa kokea ja ilmaista tunteita on se, mikä itsestä tuntuu luonnollisimmalta. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005: 13, 19, 23.)

Usein perhekuntoutuksessa olevat vanhemmat ajattelevat, että lapset eivät ymmärrä vanhemman päihteiden käyttöä. Lapsilla ei useimmiten ole sanoja asioille, minkä takia onkin tärkeää kuntoutuksen aikana pyrkiä auttamaan lasta löytämään käsitteitä asioille ja sanoja omille tunteilleen, jotka ovat vanhempien päihteiden käytön aiheuttamia. Lapsen oman näkökulman kuuleminen ja pohtiminen auttavat vanhempaa ymmärtämään päihteiden käytön merkitystä lapselle. Samalla kuulluksi tuleminen on usein vapauttava kokemus lapselle itselle. Olennaista perhekuntoutuksessa ei ole pelkkä asiatiedon kertominen, vaan myös se, että lapsi saa mahdollisuuden purkaa ajatuksiaan, tunteitaan ja mielikuviaan aikuisen kanssa. Lapsi oppii tunnistamaan omia ja muiden tunteita vasta, kun joku on ensin tunnistanut ja ilmaissut ne antamalla niille nimen. (Hyytinen 2007: 124-125, 130,109.)

Jos lapselle ei ole luontaista puhua tunteistaan, ei häntä kannata siihen pakottaa. Toisaalta ei kuitenkaan ole hyväksi, jos lapsi on täysin sulkeutunut tunteidensa kanssa. Sulkeutunutta lasta tulisi rohkaista ilmaisemaan tunteitaan myös sanoin, vaikka edes hyvin lyhyesti. Aikuinen voi tällaisessa tapauksessa auttaa lasta nimeämällä lapsen tunteita hänen puolestaan esimerkiksi "sinua taitaa jännittää retkelle lähtö". Jos vanhemmistakin tuntuu luonnottomalta puhua lapselle lapsen tunteista, riittää että ymmärtää. Lapsen itkiessä vanhemman kasvoille tulee useimmiten luonnostaan huolestunut ilme kun taas lapsen pitäessä hauskaa vanhempi katsoo lasta rentoutuneena ja iloisena. Tällaiset asiat ovat yleensä vaistonvaraisia. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005: 23-24.)

Sensitiivinen aikuinen virittäytyy lapsen kanssa samaan tunnetilaan ja pystyy jakamaan lapsen kanssa yhdessä tunnetilan, mielihyväkokemuksen tai harmituksen. Aikuinen myös nimeää toimintansa kautta tunnetiloja. On ensiarvoisen tärkeää, että vanhemmat antavat lapselle mahdollisuuden ilmaista niin positiiviset kuin negatiivisetkin tunteensa. (Vilén ym. 2013: 104.) Oman lapsen vihan tunteet voivat herättää vanhemmassa niin suurta ahdistusta, että vanhempi ei pysty ottamaan niitä vastaan. Jos näitä lapsen tunteita ei oteta vastaan vaan ne torjutaan tai lapsi jätetään yksin, oppii lapsi pitämään tunteitaan epänormaaleina. Jos vanhemmalla on vaikeuksia omien tunteidensa näyttämisen kanssa, voi vanhempi miettiä millaisia tunteita muistaa omasta lapsuudestaan ja kuinka hän nykyään voi näyttää tunteitaan esimerkiksi puolisolleen. Vanhemman hyväksyessä omat tunteensa se auttaa myös lapsen kuohahtavien tunteiden hyväksymisessä. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005: 26-28.)

Empatia tarkoittaa kykyä asettua toisen asemaan, niin että henkilö pystyy ainakin kuvittelemaan miltä toisesta tuntuu. Aikuisen esimerkki empatiakyvystä välittyy jo aivan pienelle lapselle. Jo leikki-ikäisen lapsen kanssa voi harjoitella toisten asemaan asettumista. Erilaiset tarinat ja sadut voivat olla apuna, kun samaistutaan toisen tilanteeseen. Joskus lapsen on helpompi asettua kuvitteellisen hahmon tai eläimen asemaan kuin läheisen leikkikaverin asemaan. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005: 71-72.) Kun lapsi kokee, että minua

kuullaan ja arvostetaan, tuntuu elämä elämältä, hyvältä sellaiselta jopa vaikeuksien keskellä. Välittämisen ansiosta lapsi voi kokea empatiaa ja oppia myös itse empaattiseksi. Välittäminen on uskallusta nähdä ja kokea lapsen kanssa niin hyviä kuin vaikeitakin asioita. (Vilén ym. 2013: 103.) Muutaman vuoden iässä lapsi ymmärtää, että toisen tunteet ovat hänen omistaan erillisiä ja reagoi niihin ei-egosentrisesti (Helkama 2002: 126).

4.2 Mentalisaatio

Tässä kappaleessa käsittelemme mentalisaatiokykyä, sillä kuvakirjamme tukee vanhemman mentalisaatiokykyä auttamalla vanhempaa kuulemaan lastaan ja hänen tarpeitaan ja ajan kanssa oppimaan kuinka lapsen tarpeisiin on tarkoituksenmukaista vastata. Mentalisaatio tarkoittaa kykyä pitää mielessä oma sekä toisen mieli. Kyky mentalisaatioon auttaa ihmistä ennakoimaan omia sekä toisten reaktioita erilaisissa tilanteissa sekä säätelemään omia tunnetiloja. Heikko mentalisaatiokyky taas tekee elämästä arvaamatonta ja hillitöntä. Mentalisaatiokyky kehittyy varhaisessa vuorovaikutuksessa, minkä takia häiriöt varhaisessa vuorovaikutuksessa estävät sen kehittymistä. Mentalisaatiokyvyn avulla ihminen kykenee näkemään itsensä muista erillisenä. Tällöin ihminen ymmärtää, että jokaisella on omat halut, uskomukset ja päämäärä elämässä. (Larmo 2010.) Varhaiset vuorovaikutussuhteet määrittävät kuinka monipuoliseksi lapsen mentalisaatiokyky voi kehittyä (Pyykkönen 2012). Mentalisaatiokyky kehittyy tavallisesti 4.-6. ikävuoteen mennessä. Kehittynyt ja toimiva mentalisaatio edellyttää kykyä tunnistaa omia mielentiloja ja kykyä kuvitella, mitä toisen mielessä voi liikkua. (Pajulo & Pyykkönen 2011: 72.)

Kun vanhemman mentalisaatiokyky on kehittynyt, pystyy hän näkemään, että lapsella on omat halut, uskomukset ja päämäärä (Larmo 2010). Mentalisaatiokyvyn kehittyminen liittyy vanhemman kykyyn kokea lapsi erillisenä itsestään (Pyykkönen 2012). Mentalisaatiokyky auttaa vanhempaa ymmärtämään lapsensa mieltä ja pystyy näin vastaamaan lapsen psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiin riittävän hyvin. Lapsi kokee oman olonsa muuttuvan vanhemman hoivan myötä. Vanhemman kyetessä vastaamaan lapsen tarpeisiin riittävästi, tallentuu lapsen mieleen kokemus, jossa vanhemman tunnekokemusta säätelee ymmärtävä asenne. Lapsi voi vähitellen alkaa hahmottaa vanhemman mielessä kehittynyttä kuvaa omasta mielestään, kokemuksistaan ja tarpeistaan. Tällaisten kokemusten avulla lapsi kykenee jossain vaiheessa omien tunnetilojensa säätelyyn. Lapsen mentalisaatiokyky ei pääse kehittymään, jos vanhempi ei kykene eläytymään lapsensa maailmaan ja kokee lapsen tunnetilat vieraina ja pelottavina. (Larmo 2010.)

Jotta lapsi voisi kehittyä normaalisti, on vanhemman kyettävä ottamaan vastaan ja käsittelemään mielessään lapsen kokemusta. Vanhemman arvostaessa lapsen kokemusta, voi lapsi itsekin arvostaa sitä sekä omia tunteitaan. Näiden kautta lapselle rakentuu terve

itsetunto. Vanhemman kehittynyt mentalisaatiokyky auttaa lasta ymmärtämään, että sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita voi sietää ja, että ne ovat yhdistettävissä. Häiriintyneessä mentalisaatiokyvyssä vanhempi voi sivuuttaa lapsen kokemuksen tai peilata lapsen tunteita ikään kuin omina tunteinaan. Lapsuuden toistuvat kokemukset epäsensitiivisestä hoivasta vaikuttavat lapsen psyykkisten rakenteiden kehittymiseen haitallisesti. (Pyykkönen 2012.) Jos vanhemman käytös on sellaista, että lapsen avun tai lohdun tarpeisiin vastataan niukasti tai liian myöhään oppii lapsi vaimentamaan ja hillitsemään negatiiviset tunteensa. Vanhempi opettaa lapselle, mitkä tunteet ovat hyväksyttäviä ja mitkä eivät. Kun lapsi oppii olemaan näyttämättä negatiivisia tunteitaan ulospäin, lapsi ei saa apua sisäisen tilansa säätelyssä, vaan jää yksin sisäisen stressitilansa kanssa. Tällaisessa välttelevässä kiinnittymismallissa lapsi ei käänny avuntarpeessa aikuisen puoleen vaan pyrkii kieltämään sen. Tällöin merkittävä osa aivojen informaatiota käsittelevästä systeemistä jää kehittymättömäksi, mikä voi selittää myöhempiä vaikeuksia esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa ja mielialan sekä aggression hallinnassa. (Mäkelä 2002:30-31.)

Mentalisaatiokyky on keskimäärin erityisen heikko päihdeongelmaisilla. Mentalisaatiokyvyn puute tai sen heikkous aiheuttavat lapsen käyttäytymisen väärintulkintoja, pettymystä molemmille, vuorovaikutusongelmia ja äärimmillään lapsen laiminlyöntiä ja pahoinpitelyä. Mentalisaatiokyvyn keskittyminen painottaa kokemusta käyttäytymisen sijaan. Päihdeongelmaisilla äideillä on heikompi reflektiivinen kyky ja heidän on erityisen vaikeaa pitää mielessään ja huomata lapsen viestejä ja tarpeita. (Pajulo & Pyykkönen 2011: 86, 71, 89.) Mentalisaatiota voi huomioida vuorovaikutuksessa muun muassa olemalla utelias, kysymällä aktiivisesti sekä viittaamalla aktiivisesti tunteisiin ja ajatuksiin. Mentalisaatiokyky auttaa vanhempaa tunnistamaan paremmin omia tunnetilojaan ja niiden vaikutusta toisiin sekä säätelämään tunteita. Vanhemman kyky ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia paranee ja tekee vanhemman maailmasta ennustettavamman, turvallisemman ja mielenkiintoisemman paikan. (Pyykkönen 2012.)

5 Vanhemmuuden tukeminen ja vanhemmuuden roolikartan käyttö

Kuten edellä kuvasimme, vanhemmuuteen liittyy monenlaisia riskitekijöitä. Keskitymme raportissamme päihdeongelmaan vanhemmuuden riskitekijänä. Kehitimme kuvakirjamme työvälineeksi tukemaan vanhemmuutta, minkä takia käsittelemme vanhemmuuden tukemista tässä kappaleessa. Jäsennyksenä kuvakirjan taustalla on vanhemmuuden roolikartta, sillä kuvakirjamme avulla vanhempi voi kehittää vanhemmuuden roolikartan kahta pääroolia, rakkauden antajan sekä ihmissuhdeosajan rooleja.

Lastensuojelulain § 2 mukaan lapsen vanhemmilla tai muilla lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsensa hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä. Vanhempia on kuitenkin

tuettava heidän vanhemmuuden tehtävässään. Kouluilla, sosiaalitoimella ja muilla viranomaisilla on velvollisuus tukea vanhemmuutta. (Väestöliitto 2015.) Vanhemmuuden tukemista voidaan tehdä eri asioihin keskittymällä. Vanhempien kanssa voidaan työstää kodin arjen hallintaa ja tukea toimintakykyä. Vanhempia voidaan ohjata säännölliseen vuorokausirytmien löytämisessä, kodin siisteydestä huolehtimisessa, ruoanlaitossa, ostoksilla käymisessä ja rahankäyttöön liittyvissä asioissa. Vanhemmuutta voi tukea miettimällä yhdessä vanhemmuuteen kuuluvia rooleja, vahvuuksia ja kehittymiskohtia. Vanhempien kanssa voidaan keskustella vanhemmuuteen liittyvästä ilosta ja vastuusta sekä siitä, kuinka paljon ja miten vanhempi viettää aikaa lapsen kanssa. Työntekijä voi keskustella vanhempien kanssa vanhemmuuteen tarvittavista voimavaroista ja siitä, kuinka nämä voimavarat voi löytää ja kuinka ne saadaan käyttöön. (Järvinen ym. 2007: 92-93.) Tarkoituksena on vahvistaa vanhemman kykyä huolehtia itsestään ja rajoistaan, myös suhteessa lapseen. Vanhempi tarvitsee tietoa vanhemmuudesta ja siihen liittyvistä taidoista. (Kristeri: 69-70.)

Vanhemmuutta voidaan lisäksi tukea liittyen lasten hoitoon ja kasvatukseen. Vanhempia voidaan tukea esimerkiksi siinä, että lapsen perusturvallisuus ja perushoiva tulee huolehdittua. Vanhempien kanssa voi keskustella heidän kasvatuskäsityksistä ja -tavoista ja siitä, miten ne näkyvät arjessa. Arjen kasvatustilanteissa vanhempia voidaan ohjata esimerkiksi ruokailuun liittyen. Työskentelyssä voidaan keskittyä lisäksi lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisesta valvonnasta liittyen muun muassa ravitsemukseen, hygieniaan ja riittävään unensaantiin. Vanhemmuutta ja perheen vuorovaikutustaitoja voidaan tukea muun muassa havainnoimalla arkitilanteita kuten esimerkiksi pukemistilanteita ja syömistä ja samalla ohjata vanhempia toimimaan niissä eri tavalla. Vanhempia voidaan tukea esimerkiksi löytämään myönteisiä vuorovaikutustaitoja ja tukemaan niiden käytössä. Lisäksi vanhemmille voidaan tuoda esille vuorovaikutustaitojen välttämättömyys ja merkityksellisyys. (Järvinen ym. 2007: 85.) Vanhemmuuden tukemisen tulisi parantaa vanhemman tapaa olla yhteydessä lapsiinsa lapsen iästä riippumatta (Kristeri 1999: 69).

Vanhemmuuden roolikartta on työväline, jonka kautta vanhempi voi arvioida omaa vanhemmuuttaan ja kehittyä vanhemmuuden tehtävässään. Vanhemmuuden roolikartassa on viisi pääroolia, joista jokainen jakautuu useisiin alarooleihin. (Ylitalo 2011: 9-12). Vanhemmuuden roolikartan ovat kehittäneet Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän työntekijät vuonna 1999 (Vanhemmuuden roolikartta® 2013). Roolikartta pohjautuu Jacob Levy Morenon kehittämään rooliteoriaan (Ylitalo 2011: 9). Vanhemmuuden roolikartan viisi pääroolia ovat: huoltaja, rakkauden antaja, ihmissuhdeosaaaja sekä rajojen asettaja. Kuvakirjamme pyrkii tukemaan näistä päärooleista kahta: rakkauden antajan- sekä ihmissuhdeosaaajan rooleja. Rooliteoriassa roolilla tarkoitetaan niitä odotuksia, joita yksilöön liitetään hänen asemansa perusteella. Yhdellä ihmisellä on monia eri rooleja ja ne vaihtelevat sen mukaan missä tilanteessa ihminen on ja kenen kanssa. (Ylitalo 2011: 10-12, 9.) Roolien

ajatellaan olevan melko pysyviä, mutta vanhempi pystyy kehittämään ja luomaan uusia vanhemmuuden rooleja. Vanhemmuuden roolikartan avulla vanhempi voi tarkastella omia roolejaan ja muuttaa toimintaansa lapsen tarpeita vastaavaksi. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999: 13-14.) Vanhemmuuden roolikartassa arvioidaan vanhemmuutta kysymyksen ”mitä lapsi myönteisen kehityksensä tai hyvinvointinsa eteen tarvitsee” kautta (Ylitalo 2011:10).

Rakkauden antajan rooliin kuuluu itsensä rakastaminen, hellyyden antaminen ja lapsen lohduttaminen sekä lapsen mukana myötäeläminen. Lisäksi rakkauden antajan rooliin kuuluu lapsen suojeleminen ja hyväksyminen sekä hyvien asioiden huomaaminen. Esimerkiksi lohduttajana vanhemman tehtävänä on lapsen tunteiden sanoittaminen. Rakkauden antajana vanhemman tehtävänä on osoittaa lapselle rakkautta sekä vastaanottaa rakkautta lapseltaan. Vanhemman tulee osoittaa lapselle, että lasta kannustetaan ja kunnioitetaan kertomalla lapselle hänen vahvuuksistaan. Lapsen itsetunnon ja itseluottamuksen pohjan rakentaminen kuuluvat olennaisesti rakkauden antajan rooliin. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999: 25-26.)

Lukuhetki antaa vanhemmalle oivan tilaisuuden harjoitella ihmissuhdeosaaajan rooliin kuuluvia tehtäviä rakkauden antajan rooliin kuuluvien tehtävien lisäksi. Ihmissuhdeosaaajan rooliin kuuluu lapsen kanssa keskustelu, lapsen kuunteleminen sekä ristiriidoissa auttaminen. Lisäksi ihmissuhdeosaaajan rooliin kuuluu lapsen kannustaminen, tunteiden hyväksyminen ja anteeksi antamisen ja anteeksi pyytämisen opettaminen sekä itsenäisyyden tukeminen. Edellä mainittujen ohella ihmissuhdeosaaajan tehtävään sisältyy tasapuolisuuden tukeminen lapsen elämässä ja perheen sekä lapsen ihmissuhteiden vaaliminen. Vanhempi voi toteuttaa näitä rooleja olemalla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, keskustelemalla lapsen kanssa ja kuuntelemalla lasta. Ihmissuhdeosaaajana vanhemman tulisi kertoa lapselle myönteisiä asioita lapsesta itsestään sekä kertoa lapselle olevansa tämän tukena. Näin toimiessaan vanhempi tukee lapsen positiivisen minäkuvan kehitystä. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999: 28-29.)

Päihdeperheessä joko toinen vanhemmista tai molemmat vanhemmat käyttävät päihteitä niin paljon, että siitä on haittaa muille perheenjäsenille. Joissain tapauksissa vanhemmat sisarukset tai lapsi itse käyttävät päihteitä niin, että siitä koituu haittaa muille perheenjäsenille. (Holmberg 2003: 10.) Lisäksi päihdeperhe voidaan määritellä niin, että jonkun perheenjäsenen päihteiden käyttö vaikuttaa haitallisesti perheen vuorovaikutukseen ja hyvinvointiin kokonaisuutena tai yksittäisten perheenjäsenten terveyteen ja kehitykseen (Mäkelä 2001: 4069). Kun vanhemmuuden roolikarttaa käytetään työskennellessä päihdeperheiden kanssa, pyytää työntekijä vanhempaa kertomaan vanhemmuudestaan erilaisten kysymysten avulla. Kysymyksillä autetaan vanhempaa pohtimaan, minkälainen vanhempi hän on selvinpäin tai kun hän on päihteiden vaikutuksenalainen. Lisäksi vanhempi voi kuvailla vanhemmuuttaan silloin kun hän on krapulassa tai kun hän kärsii vieroitusoireista. Koko keskustelun ajan työntekijä huolehtii siitä, että keskustelun painopiste säilyy lapsen

saamassa vanhemmuudessa. Lisäksi työntekijä nostaa lapsen tarpeet etusijalle ottaen huomioon esimerkiksi lapsen persoonallisuuden piirteet sekä kehitysvaiheen. Keskustelun aikana keskitytään vanhemman toimintaan ja vältetään käyttämästä yleistyksiä. (Rautiainen 2001: 70.)

Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikössä vanhemmuuden roolikartan avulla työntekijät pystyvät avaamaan ja käymään potilaiden kanssa keskusteluita liittyen potilaiden vanhemmuuteen. Perhekuntoutusosaston työntekijät ovat huomanneet, että keskustelut roolikartan avulla kehittyvät avoimemmiksi kuin ilman roolikarttaa. Työntekijä voi vanhemmuuden roolikartan avulla auttaa vanhempia hahmottamaan, mitkä tekijät ovat johtaneet siihen, että perhe on päätenyt hoitojaksolle. Roolikartan kautta vanhempien on usein helpompi nähdä ja ymmärtää, mitä tehtäviä vanhemmuuteen kuuluu ja nähdä puuttuvia asioita, jotka eivät ole toteutuneet lapsen turvallisen kasvun kannalta. (Rautiainen 2001, 90-92.) Yhteisen keskustelun avulla selviää asiat, joissa vanhempi tarvitsee tukea. Toisaalta roolikartta auttaa hahmottamaan myös vanhemman olemassa olevia vahvuuksia liittyen vanhemmuuteen. Häpeä, huononmuuden -ja avuttomuuden tunteet ovat tyypillisiä tuntemuksia päihdeongelmaisilla hoitoon tulleilla, minkä takia vanhempien itseluottamuksen vahvistaminen on keskeinen tehtävä hoidon aikana. Vanhemmalle on tärkeää antaa kuva, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin, jotka koskevat hänen perhettään. Keskusteluiden ja arvioiden avulla suunnitellaan jokaiselle perheelle yksilöllisesti hoitosuunnitelma. (Rautiainen 2001, 90-92.)

6 Kuvakirja

Tässä luvussa perustelemme sitä, miten kuvakirja tukee vanhemmuutta, lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta ja miten se auttaa uuteen tutustumiseen. Lapsen kanssa leikkiminen, pelien pelaaminen, kirjojen lukeminen ja satujen ja lorujen kertominen sekä lapsen kanssa jutteleminen ovat suositeltavia aikuisen ja lapsen välisiä yhteisiä toimintoja. Nämä toiminnot tukevat lapsen kehitystä. (Lyytinen & Lyytinen, 2002: 116.) Kirjaa lukiessa lapsi voi tuntee suurta yhteenkuuluvuutta vanhempiensa kanssa, olla turvallisesti heidän lähellä ja kuulla tarinoita, jotka avaavat uusia mielenkiintoisia maailmoja lapselle. Vanhempi taas voi lukuhetkessä pitää lasta lähellä ja nähdä miten lapsi eläytyy kirjan tarinaan. Lisäksi vanhempi voi päästä keskustelemaan perheelle tärkeistä asioista kiireettömässä lukuhetkessä. (Mikkanen 2008: 26.) Lastenkirjojen avulla lapsi oppii ymmärtämään ympäröivää maailmaa paremmin (Riimittelijästä lukijaksi 2008: 38). Kirjojen avulla lapset toivovat ymmärtävänsä aikuisia paremmin ja peilaavatkin itseään kuvitteellisten henkilöhahmojen kautta. Lapsi lukee kirjoja viihtyäkseen, innostuakseen ja ymmärtääkseen elämää paremmin (Lukemalla maailma omaksi 52).

Kuvakirja vetoaa lapsen aisteihin, havaintokykyihin sekä eläytymiskykyyn. Kirjojen katseleminen yhdessä lapsen kanssa kehittää lapsen tunne-elämää. Kuvakirjaa yhdessä tutkimalla vanhempi ja lapsi vuorovaikuttavat ja antavat ajatusten lentää. Lapselle lukuhetkessä on tärkeää läheisyys ja kuulluksi tuleminen, mitkä vaikuttavat lapsen identiteetin kehittymiseen. Identiteetin kehittämisprosessissa on tärkeää, että lapsi tuntee olevansa tärkeä ja että hänen ajatuksensa huomioidaan. (Heinimaa 2001: 155, 161.)

6.1 Vanhemman ja lapsen lukuhetki

Kirjanlukutilanteissa puhutaan yleensä enemmän ja keskustelut ovat pidempiä kuin tavallisissa arkitoimissa lapsen kanssa. Aikuinen voi puheellaan virittää lapsen mielikuvia esimerkiksi kirjan sivuilla nähdystä eläimestä sekä niihin liittyvistä lapsen omista kokemuksista. Vuorovaikutuksessaan sensitiiviset vanhemmat huomioivat herkästi lapsen non-verbaalisia ja verbaalisia aloitteita ja pyrkivät aktiivisesti vastaamaan niihin. Vastaamalla lapsen esittämiin kysymyksiin aikuinen välittää kiinnostuneisuuttaan ja laajentaa samalla tietoja, joiden avulla lapsi jäsentää ympäristöään. Lapsen kannalta kiinnostavia ovat keskustelun aiheet, joissa on mahdollista vedota lapsen omiin kokemuksiin, toiminnallisuuteen ja tunteisiin. Tällaisissa vuorovaikutustilanteissa vanhemman tulisi antaa lapselle riittävästi aikaa hahmottaa kokemaansa ja tehdä aloitteita. Aikuinen voi tarvittaessa pyytää lapselta tarkennusta epäselviin ilmaisuihin. Omalla vastauksellaan aikuinen taas voi tämentää lapsen käsityksiä tapahtumien kuluista ja samalla rohkaista lasta jatkamaan. (Lyytinen & Lyytinen 2002: 117-118.)

Yhteinen lukuhetki mahdollistaa lapselle yhteenkuuluvuuden tunteen tuntemisen vanhempiensa kanssa. Lukuhetkessä lapsi saa olla turvallisesti vanhempansa lähellä ja toisaalta vanhempi saa pitää lasta lähellä luonnollisesti. Lukuhetki antaa mahdollisuuden päästä keskustelemaan monenlaisista tärkeistä asioista lapsen kanssa. Kirjan lukeminen tarjoaa yhdessäolon hetken ilman kiirettä mihinkään muualle. (Mikkanen 2008: 26.) Varsinkin pienelle lapselle olisi hyvä kertoa hieman siitä, mitä kirja käsittelee. Se helpottaa kertomuksen omaksumista lapsen kannalta. Lukemisen jälkeenkin on hyvä puhua kirjasta ja kysellä lapselta kirjan tapahtumista. (Vihjeitä iloiseen ääneen lukuun 2008: 18.) Päihdeperheessä vanhemmat ovat usein poissaolevia joko fyysisesti tai henkisesti (Savolainen 2009: 159).

6.2 Kuvakirja vaikeiden asioiden äärellä

Kuvakirja tarjoaa taide-elämyksen lisäksi tunne-elämyksiä opettaessaan hallitsemaan pelkoja, tuntemaan myötätuntoa tai iloa. Kuvat muokkaavat lisäksi aina lapsen näkemystä maailmasta. Tämän takia on tärkeää tarkasti miettiä millaiseksi kuvakirjan miljöö, perhemalli tai

elämäntapa kirjassa kuvataan. 2-5 -vuotiaana lapsi harjoittelee muun muassa itsenäisyyttä, tunteiden hallintaa, eri roolien ottamista ja hahmottaa todellisuuden ja mielikuvituksen rajoja. Lastenkirjallisuudella on pitkät perinteet lapsipäähenkilön kuvaamisena eläin- tai leluhahmon kautta. Tällä pyritään saamaan tarvittavaa etäisyyttä lasta koskevaan aiheeseen, jotta vaikeiden asioiden käsittely helpottuisi lapselle. Oletetaan, että välimatka auttaa lasta samaistumaan tilanteeseen ja että hänen on näin ollen helpompi puhua kirjan herättämistä ajatuksista. Lisäksi eläinhahmon valitseminen voi auttaa myös aikuista, joka saattaa olla hämmentynyt vaikean aiheen käsittelystä lapsensa kanssa. (Heikkilä-Halttunen 2010: 10, 12-13.) Lapsi ilmaisee vaikeita tunteita usein myös toiminnan kautta. Leikki-ikäisen lapsen kanssa voi käyttää hyväksi lasten mielikuvitusmaailmaa ja kysellä esimerkiksi nukkejen tai pehmolelujen tunteista ja käyttäytymisestä. Tällä tavalla rohkaistaan lasta puhumaan ja ilmaisemaan lapsen mielessä heränneitä tunteita. Tunteista puhuminen helpottaa vähitellen lapsen mieltä. (Hyytinen 2009b: 163.)

Kirjojen tarkastelu yhdessä lapsen kanssa palvelee tunne-elämän kehittymistä. Kuvakirjan kuvien tutkiminen yhdessä on vuorovaikutusta, jossa ajatukset ja mielikuvitus saa lentää. Läheisyyden ja kuunnelluksi tulemisen kokemukset ovat arvokkaita lapsen identiteetin kehittymiselle. Läheinen vuorovaikutus voi rohkaista lasta keksimään myös omia satuja ja tarinoita. Kuvakirjan avulla voidaan käsitellä myös vakavampia aiheita (Heinimaa 2001: 154, 161.) Lastenkirjallisuuteen liitetään arjessa sisällöltään hyvin harmiton ja huoleton määrite. Aikuisilla on valta määrätä, mistä aiheista lapsille on soveliaista kirjoittaa. Tämän vuoksi aikuiset valitsevat myös mitkä aiheet ovat sellaisia, jotka eivät ole sopivia tai ovat kiellettyjä lapsille. Monet vaietetut asiat kuten esimerkiksi päihteet ovat nykyisin tietoisuudessa, mutta niistä kuitenkin vaietaan, sillä asiasta puhuminen koetaan vaikeaksi. (Heikkilä-Halttunen 2010: 26.) Vanhempi voi kertoa lapselle vaikeista asioista, mutta tämän tulisi tapahtua lapsen ikätason mukaisesti ja ilman sellaisia yksityiskohtia, joita lapsi ei pysty käsittämään (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005: 42). Vaikkakin lastenkirjallisuus voi käsitellä lähes mitä tahansa vaikeaa aihetta, lähes kiistelemättömästi ajatellaan kuitenkin, että loppuratkaisun tulee olla onnellinen (Heikkilä-Halttunen 2010: 78).

Kuvakirja Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalassa tukee lapsen osallisuutta myös häntä koskevaan hoitoon, sillä lukuhetkessä vanhempi saa mahdollisuuden kuulla lasta ja olla kiinnostunut lapsen ajatuksista ja tunteista. Kuvakirjan avulla vanhempi voi myös kertoa lapselle miksi hoitojaksolla ollaan, jolloin lapsen mahdollisuus häntä koskevaan tietoon täyttyy. Jokaisella lapsella on oikeus osallisuuteen heitä koskevien asioiden hoidossa. Osallisuus ei tarkoita pelkästään kuulluksi tulemistä ja mielipiteiden ilmaisemisen oikeutta, vaan se on myös mahdollisuutta tunteiden, ajatusten ja kokemusten jakamiseen. Osallisuus edellyttää myös mahdollisuutta saada tietoa. (Oranen 2004: 150.) Lapsi voi puhua tai viestittää hänen elämässään olevista vaikeista asioista, jos hänen viestejään opitaan

ymmärtämään ja osataan asettaa kysymyksiä. Lisäksi kysymysten asettelun jälkeen on ensiarvoisen tärkeää kuunnella lapsen vastauksia ja käsitellä lapsen kanssa hänen tunteitaan. Lapsen on usein vaikeaa oma-aloitteisesti kertoa traumaattisista kokemuksistaan. Lapsen ääni jää usein kuulematta. (Söderholm 2004: 14.)

Aikuisen rajatessa joskus jopa tiedostamattaan lapseltaan pois kirjat, joita itse pitää lapselle sopimattomina, tulee hän rajanneeksi lapsen tietämystä erilaisista ilmiöistä elämässä. Aikuisen riistäessä lapselta mahdollisuuden lukea lastenkirjoja lapsia hämmentävistä tai kipeää tekevästä aiheista saattaa se pahimmillaan mitätöidä sen kirjallisuuden alueen tai jopa saada lapset siihen käsitykseen, että he ovat yksin ajatustensa ja kokemustensa kanssa. Lapsilta ei tulisi evätä mahdollisuutta lukea myös vaikeista ja hämmentävistä asioista kertovia kirjoja, jotka saattavat liittyä heidän omaan elämäänsä. Tällaiset kokemukset kirjoista lisäävät lasten elämäkokemusta ja itsetuntemusta. (Heikkilä-Halttunen 2010: 80.) Kuvakirja on usein monimutkaisten pelkojen, menetysten ja yksinäisyyden tuntojen havainnollinen kuvaus. Lapsen elämän vaikeuksien lievittämiseen kuvakirja on mainio väline. (Laukka 1997: 62.)

3-4 -vuotiaana lapsi tulee entistä tietoisemmaksi minuudestaan ja altistuu entistä enemmän erilaisille pelkotiiloille, jotka vahvistuvat tavallisesti nukkumaan menon yhteydessä. Tässä kehitysvaiheessa pelkoja käsittelevät lasten kuvakirjat voivat tarjota yhden vaihtoehdon lapsen omien henkilökohtaisten pelkojen käsittelemiseen. Lasta lohduttaa usein jo pelkästään se, että hän näkee, että muillakin on samanlaisia oloiloja ja ettei hän ole poikkeava tai yksin niiden tunnetilojen kanssa. Lapsen peloista tai muista suurista tunnetiloista kertovat kirjat eivät ole nukkumaanmenokirjallisuutta. Tällaisia kirjoja tulisi lukea kiireettömästi ja niin, että aikuinen on perehtynyt kirjan sisältöön ennen sen lukemista lapselle. (Heikkilä-Halttunen 2010: 159, 165.)

6.3 Kuvakirja uuteen tutustumisen työvälineenä

Lapset sekä aikuiset suhtautuvat muutoksiin hyvin yksilöllisesti. Jokainen ihminen tarvitsee oman aikansa uuteen sopeutumiseen. Yleisesti ajatellaan, että muuttaminen olisi helpompaa pienille lapsille, mutta jo pieni lapsi voi olla hyvin kiintynyt esimerkiksi leikkikavereihinsa päiväkodissa. Lasta voi auttaa sopeutumaan muuttoon puhumalla etukäteen tulevasta asuinpaikasta kuten esimerkiksi siitä miltä uusi piha tulee näyttämään. Lapsen sopeutumista voi auttaa muutosta kertovan kirjan lukeminen ja asiasta keskustelu. Vanhemman tulisi lisäksi muistaa, että muuttoon liittyvistä vaikeistakin asioista pitää pystyä lapsen kanssa puhumaan. (Perhe muuttaa.) Vanhemman tehtävänä on selkeyttää lapsen elinympäristöä sillä tavalla, että se on helposti ennakoitavissa. Uusista asioista puhuminen ja niiden kuvaileminen lapselle helpottavat lasta, kun hän lopulta kohtaa uuden asian. (Vilén ym. 2013: 103.)

Päihdeperheessä asiat tapahtuvat usein ilman, että niitä voi ennustaa (Savolainen 2009: 159). Tämän takia päihdeperheessä elävä lapsi joutuu olemaan koko ajan valmiustilassa. Lapsen on vaikea ennustaa vanhemman mielentilaa ja toimintaa sekä luottaa aikuiseen, joka on saattanut usein pettää lupauksensa. Jokainen lapsi kuitenkin tarvitsee aikuisen ennakoitavissa olevaa ja säännönmukaista hoivaa päivästä toiseen. (Vanhempi juo liikaa.) Lapsen olon saa turvallisiksi se, että hän voi odottaa huomenna tapahtuvan lähes samoja asioita päivittäin. Lapsen arkea rytmittävät esimerkiksi syöminen ja nukkuminen. (Mitä lapsi tarvitsee.)

7 Vanhemman subjektiivisuus päihdekuntoutuksessa ja sen edellytykset

Tässä luvussa kuvaamme vanhemman subjektiivuutta, sillä olemme suunnitelleet kuvakirjan lisäämään vanhemman ja lapsen roolia oman hoitonsa subjekteina. Avaamme lisäksi voimaantumisen ja työntekijän roolin merkitystä suhteessa potilaan subjektiivuuden toteutumiseen. Perheille suunnattua päihdekuntoutusta on tarjolla melko vähän ja vain harvassa niissä lapsen näkökulma on nostettu keskiöön. Hiljalleen on kuitenkin alettu huomata, miten merkityksellistä työskentelyssä on ottaa huomioon myös lapsen kokemukset. Esimerkiksi monissa projekteissa ja kehittämishankkeissa on alettu puhua lapsilähtöisyydestä. Muun muassa Riitta Hyytinen on nostonut tutkimuksessaan ”Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa” lapsen kuntoutuksen keskiöön. (Hyytinen 2007: 6-7, 17, 20-21.)

Hyytinen on tarkastellut laadullisessa tapaustutkimuksessaan huumeperheen päihdekuntoutusprosessia ja lapsen todellistumisen mahdollisuutta sekä merkitystä siinä. Tutkimuksessa Hyytinen on keskittänyt huomionsa siihen, minkälaisen aseman lapsen tarpeet ja kokemukset saavat perheen kanssa työskenneltäessä. Hän nostaa kuntoutuksessa lapsen subjektiiviksi aikuisen rinnalle ja ottaa tarkastelun keskiöön lapsen asiakkuuden. Hyytisen mukaan lapsen kokemusten tulisi saada kuntoutuksessa merkittävä rooli ja lasta tulisi auttaa käsittelemään ja ymmärtämään kokemiaan asioita, sillä niiden huomioiminen on edellytys sille, että lapsi voi todellistua hoidossa. Lisäksi Hyytinen korostaa lapsen näkyväksi tulemisessa hyvän asiakassuhteen merkitystä sekä lapsen että aikuisen kanssa. Hyvään asiakassuhteeseen kuuluu kunnioittaminen, kohtaaminen ja aito välittäminen. Lapsen todellistuminen hoidossa sekä lapsen kokemuksista puhuminen koko perheen kanssa tukevat vanhemman kuntoutumista päihteistä. Lisäksi vanhemman kokemus vanhemmuudessa kehittyemisessä tukee kuntoutumista. (Hyytinen 2007: 6-7, 187.)

Toisin kuin edellä esitellyssä Hyytisen tutkimuksessa, kuvakirjamme tekemisen taustalla oli ajatus, että halusimme tehdä työvälineen, jonka kautta vanhempi pääsisi itse tukemaan omaa vanhemmuuttaan. Tarkoituksenamme oli luoda vanhemmille suunnattu työväline, joka lähestyy vanhemmuuden tukemista vanhemman subjektiivuuden kautta. Emme kuitenkaan kiistä

lapsen aseman merkitystä päihdekuntoutuksessa, joten halusimme tukea kehittämämme työvälineen kautta myös lapsen todellistumista hoidossa. Vanhempi voi käyttää kuvakirjaa tukemaan omaa vanhemmuuttaan vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemisen kautta. Yhteisen lukutuokion kautta lapsi voi kertoa omista kokemuksista ja vanhempi voi auttaa lasta käsittelemään ja ymmärtämään asioita. Lisäksi lapsen kertomukset avaavat vanhemmalle sitä, miltä elämä päihteiden keskellä on lapsen kokemana tuntunut. Päihdeongelmalliselle vanhemmalle tulisi tehdä lapsi näkyväksi, sillä kun vanhempi saadaan tietoiseksi hänen oman päihdeongelmansa aiheuttamasta pelosta, epävarmuudesta, häpeästä, huolesta ja syyllisyydestä, antaa se hänelle mahdollisuuden muuttaa toimintaansa (Rönkkö & Rytönen 2010: 266).

Lastensuojelulain § 2 mukaan vanhemmalla on ensisijainen vastuu lapsensa hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä (Väestöliitto 2015). Perheessä jokaisen siihen kuuluvan yksilön elämäntilanne vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin. Vanhempien tulisi tiedostaa, että vaikka hänen voimavaransa olisivat vähissä, lapsella ei ole koskaan päävastuuta perheestä. Voimavaroilla tarkoitetaan erilaisia asioita, joiden avulla vanhempi tai lapsi voi kehittää omaa itsetuntoaan ja kykyjään selviytyä haasteista. Aikuisen tehtävänä on huolehtia esimerkiksi perheen taloudesta sekä siitä minkälainen tunneilmapiiri perheessä vallitsee. Lapsi ei voi toimia perheen tukipilarina vaan se on aikuisen tehtävä. (Vilén yms. 2013: 68, 165.)

Yhteisen lukutuokion kautta vanhempi voi kokea voimaantumista. Voimaantumisella tarkoitetaan ihmisen kokemaa sisäistä tunnetta siitä, että hänen voimavaransa kasvavat. Usein puhuttaessa perheistä käytetään voimaantumisen sijasta termiä valtaistuminen. Voimaantumista syntyy ihmisen omien oivalluksien, uusien asioiden oppimisen ja kokemusten kautta. Lisäksi vuorovaikutus muiden kanssa vaikuttaa huomattavasti voimaantumiseen. Voimaantuminen voi ilmetä esimerkiksi niin, että ihmisen ajattelu itseään ja elämäänsä kohtaan muuttuu valoisammaksi. Usein tämä johtaa siihen, että ihminen alkaa ajatella häntä ympäröivistä asioista ja ihmisistä uudella lailla. Lisäksi voimaantuminen voi näkyä esimerkiksi lisääntyneenä kykynä ottaa vastuuta. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008: 23-25.)

Perheen valtaistuminen tarkoittaa, että perhe kokee, että heillä on valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihin. Voimaantuessa ihminen pystyy entistä paremmin arvioimaan omia voimavarojaan suhteessa muihin. Asiakassuhteessa valtaistuminen tarkoittaa aktiivista asiakkuutta ja asiakkaan oman asiantuntemuksen arvostamista, huomioonottamista sekä kuulemista esimerkiksi niin, että vanhemman tietämystä omasta lapsestaan arvostetaan yhtä paljon kuin työntekijänkin. Parhaaseen lopputulokseen päästään yhdistämällä kaikkien osapuolten tietämystä. Tämä tarkoittaa kumppanuuden kehittämistä. (Vilén yms. 2008: 197-198.)

Vaikka kuvakirja Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalassa on suunniteltu vanhempien käyttöön, ei työntekijän roolia sen onnistuneessa käytössä voi unohtaa. Perhetyössä keskitytään niihin asioihin, jotka ovat juuri kyseessä olevalle perheelle ja sen jäsenille hyödyllisiä ja tärkeitä. Perheenjäsenet kuvaavat tällöin toiveensa ja tarpeensa ja työskentelyssä keskitytään perhekohtaisesti perheen hyvinvointiin. Perheenjäseniä tuetaan siirtymään avuttoman asemasta aktiiviseksi toimijaksi ja muutoksen vastuullisiksi toteuttajiksi sekä oman elämänsä asiantuntijoiksi. Perhetyössä painotetaan sitä, että kukaan muu ei voi muuttaa perheen tilannetta perheen puolesta. Muutoksessa työntekijä luottaa asiakkaan omaan ajatteluun ja toimintaan. Työskentelyssä tulisi huomioida perheen riittävän yksilöllinen tukeminen ja antaa perheen omien voimavarojen ja tunteiden tulla esiin. (Järvinen ym. 2007: 20-21.)

Työntekijällä on suuri merkitys asiakassuhteen laatuun (Hyytinen 2007: 145). Työntekijän tehtävänä on luoda positiivinen ilmapiiri, osoittaa asiakkaalle arvostusta sekä kunnioittaa ja ottaa huomioon työskentelyssä vanhemman oma asiantuntijuus. Avoimuus ja positiivinen ilmapiiri asiakassuhteessa vahvistavat vanhemman luottamusta itseensä. (Miller & Törrönen 2010: 80-81.) Jotta työntekijä voi auttaa ongelmista kärsivää asiakastaan, on asiakassuhteen oltava sellainen, että työntekijä haluaa auttaa asiakasta ja asiakas haluaa työskennellä työntekijän kanssa. On todettu, että asiakassuhteen laadulla on merkittävä vaikutus työskentelyn tuloksiin. Hyvä asiakassuhde on keskeinen tekijä sille, että tuloksia saavutetaan. Hyvään asiakassuhteeseen vaikuttaa suuresti esimerkiksi työntekijän osaaminen ja kyvykyys olla suhteessa asiakkaan kanssa. Olennaista on, että työntekijän ei tulisi objektivoida asiakasta työn tarkastelun kohteeksi vaan subjektivoida asiakas itsensä rinnalle pohtimaan ja toteuttamaan erilaisia keinoja, joilla asiakasta voitaisiin auttaa. Asiakas ei siis ole muutoksen kohde vaan muutoksen toteuttaja, jota työntekijä tukee kehittymään oman elämänsä ohjaavaksi tekijäksi. (Särkelä 2001: 27-31.)

8 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme tavoitteena on tehdä kuvakirja vanhemmuuden tukemisen ja sosiaalisairaalan esittelyn työvälineeksi Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikölle. Tavoitteemme on selvittää, minkälainen kuvakirjan tulee olla, jotta se tukisi vanhemmuutta. Lisäksi tavoitteemme on toiminnalliseen opinnäytetyöprosessiin tutustuminen, jotta osaisimme limittää opinnäytetyön raporttiosuuden ja tuotoksen toimivasti yhteen. Tavoitteiden saavuttaminen on mahdollista aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen perehtymällä sekä tarkkaan valittujen aineistonkeruumenetelmien avulla.

Koska opinnäytetyömme on toteutettu osana POKE-hanketta, palvelee opinnäytetyömme päihdehoidon oppimis- ja kehittämiskeskus (POKE)- hankkeen kahta tavoitetta. Nämä kaksi

tavoitetta ovat päihde- ja mielenterveysongelmien parissa tehtävän työn ja osaamisen kehittäminen sekä asiakkaiden osallisuuden ja vanhemmuustyön mahdollistaminen päihde- ja mielenterveystyössä. (Hankkeen tavoitteet 2014.) Kehitämme päihdetyötä luomalla vanhemmuuden tukemisen työvälineeksi kuvakirjan. Kuvakirja lähestyy vanhemmuuden tukemista vanhemman subjektiuden kautta, missä vanhempi voi itse käyttää työvälinettä tukemaan omaa vanhemmuuttaan vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemisen kautta. Työntekijän tehtäväksi jää kuvakirjan esittely sekä vanhemman motivointi sen käyttöön. Kuvakirjan esipuhe ohjeistaa vanhempaa kuvakirjan käyttöön antamalla vinkkejä. Apukysymykset kuvakirjan lopussa helpottavat vanhempaa saamaan työvälineestä mahdollisimman paljon irti. Kuvakirja osallistaa vanhempaa omassa hoitoprosessissa ja samalla mahdollistaa lapsen tunteiden ja ajatusten kuulemisen.

Opinnäytetyömme arviointikysymykset ovat:

Minkälainen kuvakirjan tulee olla, jotta se tukisi vanhemmuutta?

Tukeeko kuvakirja vanhemmuutta?

9 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Opinnäytetyöaiheen saimme Järvenpään sosiaalisairaalta. Sosiaalisairaalan työntekijät olivat pohtineet, että kuvakirjan kaltainen työväline voisi olla toimiva heidän työssään. Lähdimme työstämään opinnäytetyötämme ensin tutustumalla Järvenpään sosiaalisairaalan verkkosivuihin, minkä avulla saimme käsityksen siitä, minkälaista työtä sosiaalisairaalla tehdään. Kesällä 2014 olimme yhteydessä sosiaalisairaalaan ja sovimme piha-alueiden valokuvaamisesta. Kävimme aurinkoisena kesäpäivänä valokuvaamassa piha-aluetta. Piha-aluetta valokuvatessamme kerroimme pihalla olleille potilaille, että olemme kuvaamassa pihaa ja he eivät tule esiintymään kuvissamme. Kerroimme kuvakirjan olevan osa opinnäytetyötämme. Sovimme sosiaalisairaalle perhekuntoutusyksikköön tutustumiskäynnin syksyille 2014, minkä aikana kiersimme perhekuntoutusyksikön tilat ja saimme mahdollisuuden esitellä opinnäytetyömme idean muutamalla työntekijälle. Lisäksi esitimme yleisellä tasolla kysymyksiä asiakasprosessista ja pohdimme alustavasti työntekijöiden kanssa kuvakirjan käyttömahdollisuuksista. Tässä vaiheessa meillä oli ajatuksena tehdä kuvakirja, jonka kuvissa esiintyisi pehmolelu esittelemässä sosiaalisairaala. Työntekijät ottivat ideamme innolla vastaan ja lupasimme olla yhteydessä heihin tarkempien suunnitelmien osalta. Tutustumiskäynnin jälkeen kirjoitimme alustavan opinnäytetyösuunnitelman. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen haimme tutkimuslupaa A-klinikkasäätiöltä. Lähdimme liikkeelle opinnäytetyössä lukemalla toiminnallisen opinnäytetyön teoriaa ja tutustuimme kuvakirjaan liittyvään aineistoon. Lisäksi selailimme valmiita kuvakirjoja, jotta saisimme aiheeseemme

näkökulmia. Tutkimusluvan saatuaamme pääsimme syventymään aiheeseemme ja meille alkoi muodostua käsitys siitä, mitä halusimme tulla opinnäytetyössämme tekemään.

Aluksi tiesimme vain tekevämme kuvakirjan Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikölle, joten aloitimme kuvakirjaan liittyvään kirjallisuuteen tutustumisen. Otimme selvää mikä kuvakirja on, mitä hyötyjä sillä on ja lähdimme luonnostelevaan sen käyttömahdollisuuksia työvälineenä. Etsimme lisäksi jo olemassa olevia kuvakirjoja ja löysimme vanhemmille suunnattuja kuvakirjoja koskien muun muassa avioeroa, läheisen kuolemaa sekä pikkusisaren syntymää ja tutustuimme niihin. Tässä vaiheessa opinnäytetyöprosessia tavoitteenamme kuvakirjalle oli vanhemmuuden tukeminen, mitä varten yritimme etsiä kirjallisuutta. Nopeasti huomasimme, ettei vanhemmuuden tukemiseen löytynyt kovinkaan paljoa kirjallisuutta, jossa kuvattaisiin vanhemmuuden tukemista yleisellä tasolla. Suurin osa vanhemmuuden tukemiseen liittyvästä kirjallisuudesta tuntui keskittyvän ennalta ehkäisevään työhön kuntouttavan työn sijaan.

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa tutustuimme myös vanhemmuuden käsitteeseen, jotta saimme kuvan siitä, mitä vanhemmuuteen sisältyy. Lähdimme tarkastelemaan vanhemmuuden tukemista vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kautta, sillä se näyttäytyi kirjallisuudessa tärkeänä osana vanhemmuutta. Tutustuimme vanhemmuuden roolikarttaan vanhemmuuden tukemisen välineenä ja päätimme tarkastella sen kautta, mitä vanhemmuuden rooleja kuvakirjamme tukee. Ihmissuhdeosajaan ja rakkauden antajan roolit sekä vanhemmuuteen tiiviisti liittyvä vuorovaikutus nivoutuivat meistä selvästi yhteen, joten päätimme yhdistää sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikössä jo käytössä olevan vanhemmuuden roolikartan kuvakirjamme taustalle. Tarkastelimme vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta painottaen vuorovaikutusta rakkauden antajan ja ihmissuhdeosajaan rooleihin liittyviin vanhemmuuden tehtäviin. Näihin vuorovaikutuksen osa-alueisiin syvennyimme raportissamme käsittelemällä muun muassa tunnetaitoja. Lisäksi perehdyimme kirjallisuuden kautta lapsen elämään päihdeperheessä, jotta saimme käsityksen siitä, millaisia haasteita päihdeperheessä eläminen tuottaa lapselle. Kirjallisuudesta saadun tiedon pohjalta pohdimme, mitä asioita vanhemmuuden tukemisessa olisi huomioitava, kun kuvakirjan lukija on päihdeperheen vanhempi. Kuvakirjalla halusimme tukea vanhemman roolia päihdekuntoutuksessa korostamalla hänen subjektiutta hoidossa sekä tarkastelemalla työntekijän asenteiden vaikutusta potilaan asemaan hoidossa ja sitä kautta hoidon onnistuneisuuteen.

9.1 Alustavan kuvakirjan työstäminen

Kuvakirjan suunnitelmavaiheessa päädyimme pitämään teemahaastattelun perhekuntoutusosaston kolmelle työntekijälle. Kysymykset oli jaettu viiden eri teeman alle,

joita olivat: asiakkuus, yleiset käytänteet osastolla, tilat, vapaa-aika sekä lapset osastolla. Teemahaastattelua varten teimme siihen osallistuville työntekijöille saatekirjeen (kts. liite 1), jossa kerroimme lyhyesti haastattelun teemoista sekä siitä, että haastattelu nauhoitetaan. Kerroimme lisäksi, että työntekijöitä ei voi tunnistaa haastatteluista, nauhoite tullaan hävittämään opinnäytetyön valmistuttua ja, että haastateltavilla on oikeus perua osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Lisäksi annoimme teemahaastatteluun osallistuville työntekijöille Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen - lomakkeen, jossa kerrottiin haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja anonymiteetista sekä pyydettiin allekirjoitukset. Teemahaastattelun nauhoitteen purimme tekstiksi (kts. liite 8) erittelemättä haastateltavia siitä. Poistimme nauhoitteen nauhoitelaitteesta heti purettuamme haastattelun. Haastattelusta saatua aineistoa käytimme kuvakirjan suunnittelutyössä.

Teemahaastattelun jälkeen oli vuorossa sisätilojen kuvaaminen. Perhekuntoutuksen työntekijä kierrätti meitä ympäri sosiaalisairaalaa kertoen samalla, miten mikäkin paikka liittyi asiakasprosessiin ja pohti kanssamme merkityksellisiä kuvauskohteita kuvakirjan kannalta. Haastattelun ja sisäkuvien ottamisen jälkeen alkoi käsityksemme kuvakirjan juonesta ja kuvituksesta muovautua. Ennen kuin aloimme varsinaisesti työstämään kuvakirjaa, saimme tietää, että Inka Virpin isä, Pekka Virpi, voisi kuvittaa kuvakirjamme. Alun perin tarkoituksenamme oli käyttää kuvakirjassa vain itse ottamiamme valokuvia. Suunnitelmanamme oli luoda tarinaan hahmo, jonka lapsi voisi löytää sosiaalisairaalalta esimerkiksi pehmolelun muodossa. Kun kuulumme mahdollisuudesta saada piirroskuvia kuvakirjaan, aloimme pohtimaan muitakin ratkaisuja. Mielessämme kävi ajatus, että tarinassa seikkailevat piirroshahmot voisivat mahdollisesti piirtää valokuvien päälle tai valokuvat voisi vaihtaa kokonaan piirroskuviksi.

Aloitimme alustavan kuvakirjan tekemisen sisätilojen kuvaamisen jälkeen. Tutustumiskäynnin, haastattelun sekä meitä sosiaalisairaalalla kierrättäneen työntekijän kertomusten perusteella, päädyimme siihen, että kuvakirjan tarina perustuu asiakasprosessiin alkaen siitä, kun perhe saapuu ensimmäisen kerran sosiaalisairaalalle ja päättyen heidän viimeiseensä päivään sosiaalisairaalalla. Opinnäytetyömme alusta alkaen olimme suunnitelleet kuvakirjan kuvailevan sosiaalisairaalaa lapselle. Haastattelusta saatu aineisto tuki suunnitelmaamme hyvin, sillä siinä esille nousi monia asioita ja tilanteita, jotka keskittyivät hoitojakson eri vaiheille kuten muun muassa kuvaukset hoitojakson alkamisesta ja lähtökahveista. Koska olimme saaneet niin paljon tietoa hoitoprosessin kulusta, oli siitä luontevaa lähteä kehittämään kuvakirjaa.

Kun olimme päättäneet kuvakirjan kertovan hoitoprosessista, valitsimme ottamistamme valokuvista mielestämme asiakkaan hoitoprosessin kannalta merkityksellisimmät kuvat. Tässä vaiheessa prosessia emme olleet vielä varmoja tulisimmeko käyttämään valokuvia

kuvakirjassa, mutta valitsimme kuvat tarkkaan, sillä Pekka Virpi piirsi piirroskuvat niiden pohjalta. Hyödyksi valokuvien valitsemisessa käytimme keräämäämme aineistoa. Vaikka haastattelussa nousi esille asioita, jotka kertoivat asiakasprosessin alkamisesta ennen hoitojaksolle tuloa, päätimme rajata ne tarinamme ulkopuolelle. Työntekijät kertoivat, että ennen hoitojakson alkua saattaa vanhemmilla olla esimerkiksi ennakoneuvotteluja, mutta lapsi ei yleensä osallistu niihin. Lapsi saapuu sosiaalisairaalle usein ensimmäisen kerran koko perheen tullessa hoitojaksolle, minkä takia päätimme aloittaa tarinamme hetkestä, jolloin perhe saapuu hoitojaksolle. Lähetimme valitsemamme valokuvat sekä luonnostelmat piirroskuvien sisällöstä tässä vaiheessa Pekka Virpille, jotta hän pystyi alkaa piirtämään alustavaa versiota kuvakirjasta. Päädyimme lisäksi siihen, että kuvakirjassa tulee seikkailemaan hiiriperhe.

Haastattelussa työntekijät kertoivat yksityiskohtaisesti sosiaalisairaalle tulosta ja hoitoprosessin alkamisesta. Tärkeimpinä asioina he nostivat hetket, jolloin vanhemmat puhallutetaan ja heidän tavaransa ratsataan levittämällä kaikki perheen tavarat sängylle. Työntekijät kertoivat, että nämä tilanteet ovat mietittävä tarkkaan lapsen näkökulmasta, sillä lapsi on usein näissä tilanteissa mukana. Halusimme nostaa nämä asiat kuvakirjassamme esille, sillä pohdimme että lapsen kanssa voi käsitellä näitä hetkiä kuvakirjan kautta. Jätimme kuvakirjasta pois osastosihteerin luona käynnin, koska haastattelussa ei käynyt ilmi, että siellä tapahtuisi lapsen näkökulmasta merkityksellisiä asioita.

Halusimme käyttää kuvaa, jossa perheen huone näkyi, vaikka haastattelussa kävikin ilmi, että perheille suunnatut huoneet ovat erikokoisia ja näköisiä. Pohdimme, että vanhempi voi näyttää lapselle konkreettisesti valokuvasta, minkä tyylisessä huoneessa he tulevat asumaan seuraavien kuukausien ajan. Ajattelimme tämän lieventävän lapsen jännitystä hoitojaksoon tulemiseen liittyen. Piirroskuvassa, jossa näkyy perheen huone, on piirrettynä niitä asioita, joita perheet saavat hoitojaksolle tuoda kuten esimerkiksi kahvia, hygieniatarpeita ja lapsen leluja. Ruokailujen ajattelimme olevan keskeinen osa perheen arkea, joten halusimme kuvata ruokailuun liittyviä hetkiä tarinassamme. Lisäksi pohdimme, että ruokailuun liittyvät kohdat kuvakirjassa ovat sopivan kevyitä esimerkiksi vaikeita asioita käsittelevien kohtien jälkeen. Ruokailuhetkistä nostimme päivällisen ja iltapalan esille kuvakirjaan, sillä niistä työntekijät kertoivat meille eniten haastattelussa. Huomioimme työntekijöiden kertomia seikkoja ruokailusta sekä kuvakirjan tekstissä että kuvissa. Esimerkiksi aukeamalla, jossa perhe syö päivällistä on tekstissä mainittu että ruokailevia perheitä on monia. Haastattelussa työntekijä kertoi, että vaikka perheet ruokailevat yhtä aikaa, syövät kaikki oman perheensä kesken.

Aamuyhteisökokouksen nostimme esille kuvakirjassa, sillä työntekijät kertoivat, että lapset osallistuvat niihin kerran viikossa vanhempiensa kanssa. Muina aamuina tai vanhempien ollessa hoitoon liittyvillä asioilla, hoitavat työntekijät heidän lapsiaan. Haastattelussa yksi

työntekijöistä kertoi, että joillekin lapsille hoitohetket herättävät suuria tunteita, sillä he joutuvat eroon vanhemmistaan. Lisäksi työntekijöiden paljous ja vaihtelevuus herättää lapsissa usein hämmennystä. Työntekijä toivoi, että ottaisimme tämän aiheen esille kuvakirjassa. Tämän toiveen pohjalta päädyimme laittamaan kuvakirjaan kuvan leikkihuoneesta sekä kirjoittamaan sanoin työntekijöiden vaihtuvuudesta. Lisäksi pohdimme, että lapsen on mielekästä nähdä, että sosiaalisairaalalla on mukavan näköisiä leikkipaikkoja. Kuvakirjassa emme kuvanneet lapsen terapeuttisiin hoitoihin liittyviä tilanteita, sillä sosiaalisairaalalla lapsella ei sellaisia ole.

Haastattelun loppupuolella työntekijät esittivät toiveitaan kuvakirjaan liittyen. He toivoivat esimerkiksi, että päihdeongelma tuotaisiin esille kuvakirjassa lapsilähtöisesti. Lisäksi he toivoivat, että tarinassa kävisi ilmi syy, minkä takia hoitojaksolle on tultu. Työntekijät kertoivat tilanteita, joissa lapset saattavat aivan yllättäen kertoa omista kokemuksistaan esimerkiksi päihteisiin tai väkivaltaan liittyen. Näiden toivomuksien pohjalta päädyimme ottamaan asiat kuvakirjassa esille. Kuvakirjassa Sulo-hiiri sanoo vanhemmilleen ”Mietin, että kotona oli välillä pelottavaa ja kauheaa, kun te joitte ja tappelitte.” Lisäksi työntekijät toivoivat meidän kertovan kuvakirjassa arjenharjoittelusta, joten päätimme sisällyttää sen tarinaamme.

Lähtökahvit nousivat haastattelussa useaan kertaan esille ja kuvaus siitä sopi erinomaisesti tarinamme loppuun. Hoitojakson päättymisen kunniaksi lapselle annetaan lahjaksi jokin pieni muisto kuten esimerkiksi pehmolelu tai helistin. Päädyimme, että tarinassamme Sulo-hiiri saa hoitojakson päättyessä lahjaksi pehmotiikerin. Aivan viimeisenä työntekijät esittivät vielä toiveensa siitä, että kuvakirjassa seikkaileva päähenkilö voisi olla esimerkiksi lelu, jonka voisi löytää myös konkreettisesti osastolta. Kuvakirjassamme emme maininneet mitään esimerkiksi tyyppillisistä ristiriitatilanteista, leikkipuistosta, liikuntahallista, kaupasta tai vierailuista. Jätimme näiden asioiden käsittelyn pääosin siitä syystä, että tarinasta olisi tullut liian pitkä. Jos olimme kahden vaiheilla, mistä asiasta kertoisimme kuvakirjassa, vertailimme niistä asioista otettuja valokuvia keskenään ja päädyimme siihen, kummasta oli olemassa laadukkaampia valokuvia.

Kun olimme kirjoittaneet tarinaosuuden valmiiksi ja kun Pekka Virpi oli saanut mustavalkoisen hahmotteluversion piirroskuvista valmiiksi, kokosimme niistä alustavan kuvakirjan. Alustavassa versiossa ei ollut laisinkaan valokuvia mukana vaan olimme päätyneet laittamaan siihen vain piirroskuvia. Pohdimme piirroskuvien olevan miellyttävämpiä lapsen näkökulmasta ajateltuna. Kuvakirjan alkuun kirjoitimme esipuheen vanhemmalle. Esipuheessa kerrotaan mihin tarkoitukseen kuvakirjan on tehty ja annetaan vinkkejä sen käyttöön. Kuvakirjan loppuun kirjoitimme keskustelua herättäviä ja tukevia apukysymyksiä, joita vanhempi voi kysyä lukiessaan kuvakirjaa lapsen kanssa tai sen jälkeen. Idean esipuheesta ja

apukysymyksistä saimme selailemalla valmiita kuvakirjoja. Veimme alustavan kuvakirjan sekä palautelomakkeet sosiaalisairaalle, jotta työntekijät voisivat antaa ensimmäisestä versiosta palautetta.

9.2 Palautteen kerääminen

Työntekijöiltä pyydettävää palautetta varten tapasimme yhteyshenkilömme sosiaalisairaalta ja kerroimme palautteenkeruusta hänelle. Pyysimme häntä avustamaan meitä palautelomakkeiden asettamisessa kaikkien saataville ja kertomalla koko työryhmälle palautteenkeruusta. Kirjoitimme työntekijöille saatekirjeen (kts. liite 4), jossa kerroimme opinnäytetyömme aiheen, tavoitteet sekä mihin tarvitsemme heidän palautettaan. Saatekirjeessä luki myös viimeinen palautuspäivä, minkä jälkeen yhteyshenkilömme sosiaalisairaalalla keräsi palautteet ja lähetti ne postitse meille. Lisäksi saatekirjeessä oli meidän molempien sähköpostiosoitteet, jotta työntekijät olisivat voineet olla meihin yhteydessä, mikäli heille olisi herännyt kysymyksiä liittyen palautelomakkeeseen tai kuvakirjaamme.

Työntekijöille suunnattuun palautelomakkeeseen vastasi yhteensä viisi työntekijää. Purimme työntekijöiltä saamamme palautteet kysymyksittäin (kts. liite 9). Saatuamme palautteet perhekuntoutusyksikön työntekijöiltä teimme palautteiden perusteella tarvittavat muutokset tekstiin ja kuviin. Muutimme kuvakirjan tekstiä selkeämmäksi ja yhdenmukaisemmaksi, sillä saimme työntekijöiltä palautetta tekstin sekavuudesta. Päädyimme tavalliseen kerrontaan runollisen muodon sijasta, sillä kumpikin meistä tunsu sen luontevammaksi. Palautteen perusteella muutimme tekstin sisältöä vastaamaan entistä paremmin sosiaalisairaalan potilaiden todellista arkea ja teimme muokkaukset muutamaan kuvaan. Työntekijöiden antaman kehitysehdotuksen pohjalta kuvakirjassa esiintyvien sosiaalisairaalan työntekijöiden vaatetus muutettiin tavanomaisemmaksi entisistä hoitajan asuista, aulaan sijaitseva infon nimitys muutettiin vastaanotoksi ja arjenharjoittelussa esiintynyt mummon vierailu vaihdettiin kavereiden kanssa sählyn pelaamiseen. Kehittämisehdotuksina saimme palautetta siitä, että piirroskuvien rinnalle lisättäisiin oikeita valokuvia, päädyimme tekemään näin. Lisäksi teimme työntekijöiden toiveen mukaan kuvakirjasta kaksi eri versiota, internet-version sekä painetun version. Saatuamme varmistuksen tarinan sopivuudesta sosiaalisairaalaan tehtiin piirroskuvista värilliset mustavalkoisten sijaan.

Ennen viimeisen palautteen keräämistä potilailta lisäsimme esipuheeseen työntekijöille oman kohdan. Työntekijöille suunnatussa esipuheessa kerromme kuvakirjamme tarkoituksesta ja annamme vinkkejä kuinka kuvakirjaa voi hyödyntää potilaan kanssa. Lisäksi avaamme hieman sitä, minkälainen merkitys työntekijällä on potilaan motivoinnissa liittyen kuvakirjan

käyttöön. Tässä vaiheessa päädyimme antamaan kuvakirjalle nimen Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalla. Kuvituksen kanteen suunnitteli Pekka Virpi.

Potilailta pyydettävää palautetta varten teimme saatekirjeen (kts. liite 6), jossa kerroimme lyhyesti opinnäytetyömme tuotoksesta ja sen tavoitteista. Saatekirjeessä tuotiin esille muun muassa palautteen antajan anonymiteetti ja aineiston asianmukainen hävittäminen käytön jälkeen. Saatekirjeessä oli meidän sähköpostiosoitteemme ja palautuspäivämäärä. Teemahaastattelun sekä molempien palautteiden keruun yhteydessä kiinnitimme huomiota tutkittavan asian läpinäkyvyyteen ja teimme sen opinnäytetyöprosessiimme osallistuvien työntekijöiden ja potilaiden asianmukaisella informoinnilla saatekirjeissä. Informointiin sisältyi: opinnäytetyön aihe ja tavoitteet, aineiston keruun toteuttaminen, osallistumisen vapaaehtoisuus, kerätyn aineiston luottamuksellisuus, anonymiteetin säilyttäminen sekä opinnäytetyön tekijöiden yhteystiedot.

Viimeisen palautteen saimme potilailta. Viedessämme palautelomakkeita sosiaalisairaalle palautteen keräämistä varten perhekuntoutusyksikön työntekijä kertoi, että perhekuntoutusosastolla ei ole potilaita, joilla olisi lapset mukana hoitojaksolla. Työntekijä kertoi, että aikoo pyytää palautetta myös muiden osastojen potilailta. Koska muilla osastoilla lapset eivät osallistu hoitojaksoon, ei kukaan vastaajista ollut lukenut kirjaa lapsensa kanssa. Kaiken kaikkiaan potilaille suunnattuihin palautelomakkeisiin vastasi yhdeksän potilasta. Purimme potilailta saamamme palautteen kysymyksittäin (kts. liite 10). Koska muutama vastanneista ei ollut lukenut potilaille suunnattua esipuhetta, päätimme tiivistää sekä sitä, että työntekijöille suunnattua esipuhetta ajatuksena, että lyhempi esipuhe motivoisi kaikki lukemaan sen. Muutamassa palautteessa oli kommentteja siitä, että piirroskuvassa oleva alkometri näyttää aseelta, minkä takia se piirrettiin uudestaan. Muihin kuviin emme tehneet muutoksia, sillä vastaajat eivät antaneet kehittämisehdotuksia niihin liittyen.

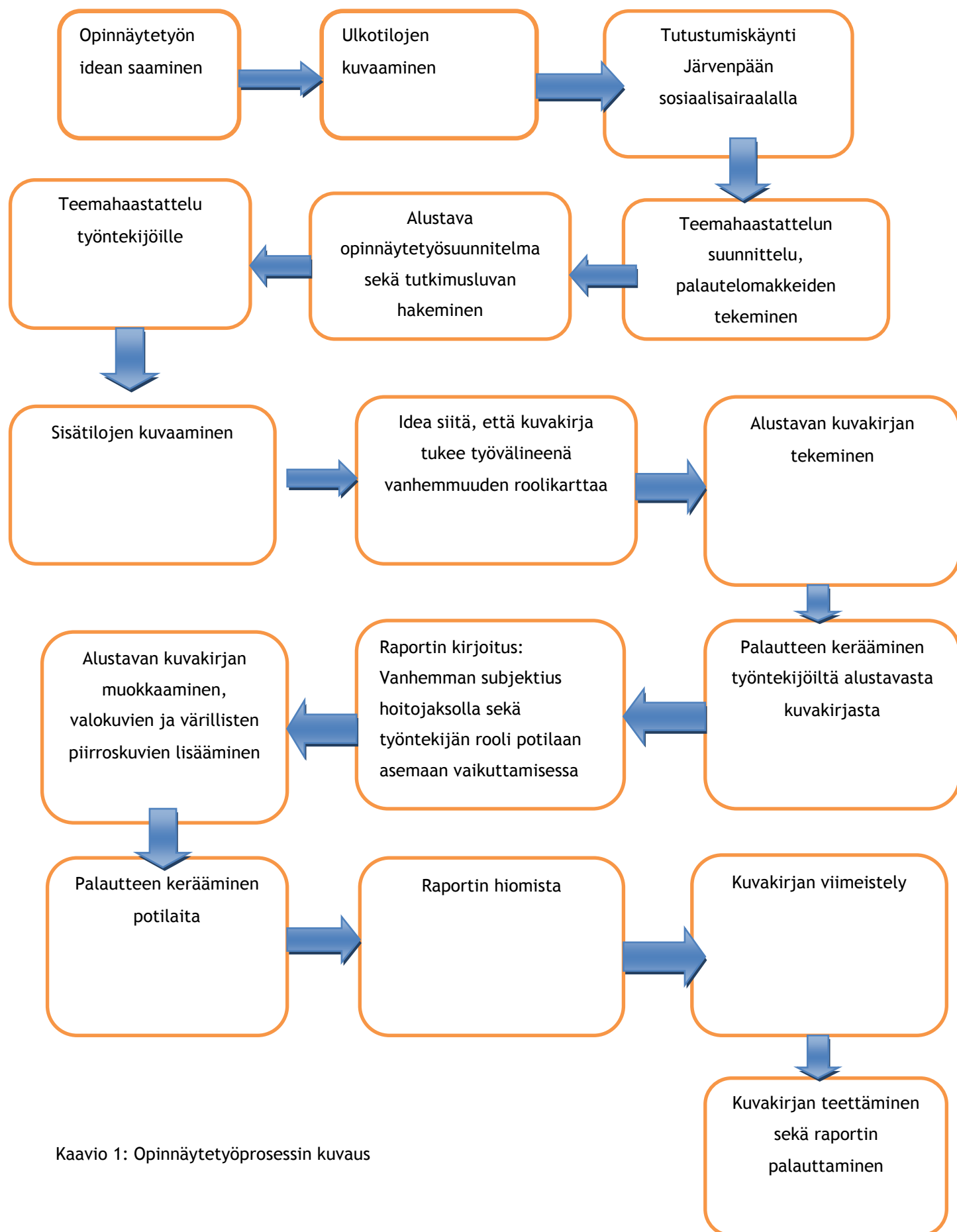
Useampi vastanneista kertoi kokemuksestaan, että kuvakirjassa hoitajien hyvyttä korostettiin toistuvasti, minkä takia vanhemmista välittyi kuva, että he olisivat täysin epäonnistuneita. Vastasimme tähän palautteeseen muuttamalla kuvakirjan tekstejä niin, että vanhemmasta välittyy lämpimämpi ja lapsesta välittävämpi kuva. Lisäsimme vanhemman roolia ja samanaikaisesti vähensimme työntekijän roolia esimerkiksi lapsen huomioinnissa ja lohduttamisessa. Muutimme esimerkiksi kohdan, jossa työntekijä rauhoittelee alkometriä ihmettelevää Sulo-hiirtä niin, että Sulo-hiiren äiti hoitaa rauhoittelun. Lisäksi lähdimme palautteen saatuaamme pohtimaan kuvakirjaa aivan uudesta näkökulmasta, sillä koimme potilaiden antaman palautteen merkityksellisenä ja aiheellisenä. Palasimme tarkastelemaan työntekijöille pidetyn haastattelun antia (kts. liite 8) ja kiinnitimme huomion kohtaan, jossa eräs työntekijä oli kertonut tilanteista, joissa lapset ottavat puheeksi vanhempien päihteiden käytön. Haastattelussa työntekijä oli kertonut, että mikäli lapsi tuo työntekijälle esille

kokemuksiaan, kertoo työntekijä tästä vanhemmalle. Vanhemman tehtäväksi jää käsitellä ja keskustella lapsen kanssa asiasta työntekijän tuella. Aluksi Sulo-hiiri käsitteli tarinassamme kokemuksiaan liittyen vanhempien päihteiden käyttöön työntekijän kanssa. Potilailta saadun palautteen jälkeen muokkasimme tarinaa niin, että Sulo-hiiri käsittelee traumaattisia kotona koettuja kokemuksia vanhempiensa kanssa. Muokkasimme tekstiä sekä vaihdoimme kahden aukeaman osalta tarinan etenemisjärjestystä.

Saimme lisäksi palautetta kuvakirjan epärealistisuudesta. Osa vastanneista koki, että kuvakirjassa ei oteta tarpeeksi realistisesti esille päihdeperheiden perhe-elämää ja niitä asioita, mitä lapset ovat joutuneet todellisuudessa näkemään ja kokemaan. Vastaajat uskoivat tämän jättävän lapsille paljon kysymyksiä. Emme kuitenkaan tämän palautteen perusteella tehneet muutoksia kuvakirjaan, koska vastaajat eivät olleet antaneet esimerkkejä, millä olisimme saaneet kuvakirjasta todenmukaisemman. Emme myöskään itse tienneet, mitä olisimme voineet tehdä saadaksemme kuvakirjasta todenmukaisemman. Yksi vastanneista ehdotti, että kuvakirjaan olisi hyvä lisätä lääkkeiden jakohetki. Emme kuitenkaan lisänneet tätä kuvakirjaan, sillä olimme päättäneet meitä sosiaalisairaalaan kierrättäneen työntekijän kanssa, että lääkkeidenjakohetkeä ei kannata kuvakirjaan laittaa, sillä työntekijän mukaan moni lapsista ei tiedä vanhempiensa lääkkeiden käytöstä. Kaikkien lapsien vanhemmat eivät saa lääkkeitä tai kaikkien lapset eivät välttämättä osallistu lääkkeidenjakohetkeen, minkä takia rajasimme sen pois kuvakirjastamme. Potilaiden palautteen lisäksi työntekijät olivat jättäneet pyynnöstämme meille vapaamuotoista palautetta kuvakirjasta, jotka käsittelemme arviointi kappaleessa.

Seuraavalla sivulla olemme kuvanneet opinnäytetyöprosessimme kaavion muodossa.

Kaavio 1: Opinnäytetyöprosessin kuvaus

10 Arviointi

Olemme koonneet arvioinnin työntekijöiltä ja potilailta saadun palautteen pohjalta. Työntekijät arvioivat alustavaa kuvakirjaamme palautelomakkeen kautta sekä antoivat vapaamuotoista palautetta valmiista kuvakirjasta opinnäytetyöprosessimme lopussa. Alustavasta kuvakirjasta saimme työntekijöitä palautelomakkeen kautta palautetta. Kaikki viisi vastaajaa olivat kokeneet esipuheen hyödylliseksi. Kun kysyimme liittyivätkö kuvakirjassa olevat kuvat sosiaalisairaalan arkeen vastasi neljä ”kyllä” ja yksi ”osittain”. Kaikki vastaajat uskoivat kuva kirjan herättävän lapsessa tunteita ja olivat sitä mieltä, että kuvakirjan lopussa olevat kysymykset auttavat vanhempaa ottamaan vaikeita asioita lapsen kanssa puheeksi. Kukaan vastaajista ei kokenut, että alustavassa kuvakirjassa olisi ollut mitään turhaa tai että siitä olisi puuttunut jotakin oleellista. Jokainen vastaaja oli myös sitä mieltä, että kuvakirjaa voisi hyödyntää perhekuntoutusosaston lisäksi myös avohuollon puolella. Vastaajat näkivät, että kuvakirjasta olisi hyötyä vanhemmuuden tukemisen työvälineenä etenkin ennen hoitajaksolle tuloa niin, että vanhempi voisi esitellä esimerkiksi Järvenpään sosiaalisairaalaan ja hoitoprosessia lapselle. Työntekijät toivoivat, että kuvakirjasta tehtäisiin painetun version lisäksi myös sähköinen versio. Lisäksi he olivat vastanneet uskovansa, että kuvakirja kestää aikaa ja, että se on käyttökelpoinen vielä vuosienkin päästä. Kaikki viisi vastaajaa kertoivat voivansa suositella kuvakirjaa luettavaksi omille potilaillensa.

Valmiista kuvakirjasta perhekuntoutusosaston työntekijät antoivat meille vapaamuotoista palautetta kirjallisesti. Saimme palautetta, että ”tykätään kovasti, kuvat kivoja teksti ok”, ”hiiret ilmeikkäitä persoonia, hyvä!, ”teksti sujuvampaa”, ”valokuvat + piirroksot hyvä idea!”. Lisäksi yhteyshenkilömme Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksiköstä kertoi, että kanssamme on ollut mukava tehdä yhteistyötä, sillä olemme olleet niin oma-aloitteisia. Perhekuntoutusyksikön työntekijät olivat lisäksi tyytyväisiä siitä, että kuvakirjan on yhdistetty heillä jo käytössä olevaan vanhemmuuden roolikarttaan ja totesivatkin ”paras tulos syntyy, kun nivoo työvälineen mahdollisimman konkreettisesti asiaan kiinni”. Työntekijät olivat lisäksi innokkaina kysymässä meiltä lupaa piirroskuvien käyttöön sosiaalisairaallalla. Työntekijät halusivat suurentaa kuvakirjassa esiintyviä piirroskuvia ja laittaa ne sosiaalisairaalan seinille roikkumaan. Yhdessä työntekijöiden kanssa arvioimme, että tällä tavalla kuvakirjasta saataisiin entistä enemmän hyötyä.

Potilaista kuusi yhdeksästä oli sitä mieltä, että kuvakirja auttaa ottamaan puheeksi hoitajaksolla olon syitä ja päihdeongelmaa. Potilaiden vastaukset liittyen kuvakirjan herättämiin tunteisiin jakautuivat tasaisesti. Kolme vastaajista oli sitä mieltä, että kuvakirja herätti tunteita, kun taas kolme oli sitä mieltä että ei herättänyt tunteita. Kaksi kolmasosaa vastaajista oli sitä mieltä, että lapsi voisi hyötyä kuvakirjan lukemisesta vanhemman kanssa ennen hoitajaksolle tuloa. Vastanneista potilaista kahdeksan oli sitä mieltä, että kuvakirjan

teksti oli helppolukuista, yksi ei vastannut kysymykseen. Potilaista viisi vastasi, ettei kuvakirjassa ole mitään turhaa, yksi vastasi että on. Esipuheen kokivat hyödylliseksi kuusi yhdeksästä, kaksi ei ollut lainkaan lukenut sitä. Kaksi potilaista oli sitä mieltä, että kuvakirjasta puuttui jotain oleellista, kun samaan aikaan neljä oli sitä mieltä, että siitä ei puuttunut mitään oleellista.

Kaiken kaikkiaan kirjaa kommentoitiin toimivaksi ja hyväksi lähestymiskeinoksi. Erityiskiitosta saivat kirjassa käytetyt piirroksot ja kuvat sekä niissä esiintyvät ilmeikkäät hiiret. Korjausehdotuksia tuli muun muassa kieliasuun sekä joihinkin kuviin liittyen (puhallusmittarin koettiin muistuttavan asetta). Kriittisesti suhtauduttiin myös vanhempien rooliin kirjassa - jotkut vastaajista kokivat, että hoitajista puhuttiin myönteiseen sävyyn, kun taas vanhemmat esitettiin kielteisemmässä valossa heihin verrattuna. Yksi vastanneista oli lisäksi sitä mieltä, että kirja ei välttämättä vastaa lapsen jo kokemaa rankkaa todellisuutta.

Mielestämme olemme kattavasti perehtyneet aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja muodostaneet mielestämme hyvän kokonaiskuvan kuvakirjasta työvälineenä. Vaikka opinnäytetyöprosessimme ei ollut varsinaisesti vielä alkanut, kävimme ottamassa sosiaalisairaalan piha-alueesta kuvia kesällä 2014, sillä halusimme, että kuvista tuli mahdollisimman onnistuneita. Etsimme kuvakirjalle kuvittajaa, koska tiesimme, ettemme itse ole kykeneväisiä sitä kuvittamaan ja halusimme piirroksista hyvännäköisiä. Mielestämme Pekka Virpin piirtämät piirroskuvat olivat erittäin onnistuneita. Koemme, että kuvakirja on piirroskuvien myötä eläväisempi sekä lapsilähtöisempi. Olisimme toivoneet, että valokuvat olisi kuvattu jonkun osaavamman henkilön toimesta, mutta valitettavasti emme löytäneet siihen ketään sopivaa henkilöä, joten kuvasimme ne itse. Vaikka emme olekaan valokuviin täysin tyytyväisiä, mielestämme yhdessä piirroskuvien kanssa kokonaisuus kuvien osalta toimii hyvin.

Mielestämme valitsemamme aineistonkeruumenetelmät olivat toimivia. Vaikka emme voineetkaan toteuttaa toivomaamme osallistavaa havainnointia, olimme kuitenkin lopulta tyytyväisiä teemahaastattelun ja sosiaalisairaalan esittelykierroksen aikana saamaamme tietoon, sillä kyseisen tiedon perusteella kykenimme suunnittelemaan kuvakirjan tarinan. Valokuvaamisen aikana saamamme tiedot olivat yhtenäisiä teemahaastelusta saatujen tietojen kanssa, joten koimme onnistuneemme teemahaastattelun kysymysten asettelussa. Mielestämme onnistuimme myös vastaamaan sekä työntekijöiltä että potilailta saamaamme palautteeseen. Olemme erittäin tyytyväisiä siihen, että pystyimme vastaamaan kaikkiin työntekijöiden antamiin kehitysehdotuksiin. Vaikka emme saaneetkaan palautetta kuvakirjasta vanhemmilta, jotka olisivat lukeneet kuvakirjan lapsensa kanssa, saimme arvokasta palautetta muilta potilailta. Heidän antaman palautteen jälkeen näimme

kuvakirjan aivan uudesta näkökulmasta ja pystyimme tekemään siitä mielestämme entistä enemmän vanhempien tarpeita vastaavan.

Opinnäytetyömme keskeisenä tavoitteena oli vanhemmuuden tukemiseen tarkoitettun työvälineen luominen. Arvioimme, että kuvakirjamme rikkaus on sen kaksi eri käyttömahdollisuutta, sosiaalisairaalaan tutustuttaminen ennen hoitojaksolle tuloa sekä vanhemmuuden tukeminen vuorovaikutuksellisessa lukuhetkessä. Mielestämme vanhemmuuden roolikartan rakkauden antajan ja ihmissuhdeosaajan roolien, mentalisaatiokyvyn sekä potilaan subjektiuden liittäminen kuvakirjaamme tukevat erinomaisesti tavoitettamme luoda työväline vanhemmuuden tukemiseen.

Seuraavaksi arvioimme POKE -hankkeen tavoitteiden toteutumista opinnäytetyöprosessissamme. Mielestämme olemme onnistuneet kehittämään päihdetyötä luomalla uuden työvälineen Järvenpään sosiaalisairaalan käyttöön. Kehittämämme työväline lisää asiakkaan osallisuutta hoidossa, sillä suunnittelimme kuvakirjan nimenomaan vanhemman käytettäväksi, jolloin vanhemman osallisuus omassa hoidossa kasvaa hänen subjektiutensa kautta. Kuvakirja mahdollistaa vanhemmuustyön, sillä kuvakirja on kehitetty vanhemmuuden työvälineeksi tukemaan vanhemmuuden rooleja.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyömme tuotososuus oli mielestämme erittäin onnistunut. Onnistuimme luomaan toimivan työvälineen, joka toivottavasti kokonaisuutena tulee toimimaan perhekuntoutusyksikön työskentelyn tukena. Vanhemmuuden roolikartan, kuvakirjan tarinan ja apukysymysten sekä sosiaalisairaalalle hiiriperheen kuvien lisääminen edesauttavat siihen, että kuvakirjalla on mahdollisuudet olla toimiva vanhemmuuden tukemiseen tarkoitettu työväline. Saimme opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa tietää, että Järvenpään sosiaalisairaala on toivonut heille painatettavan 50 kappaletta kuvakirjoja omaan käyttöönsä. Tämän tiedon saaminen oli meille itsellemme erittäin arvokasta palautetta tekemästämme työvälineestä.

10.1 Miian itsearviointi

Alusta alkaen olin aivan innoissani opinnäytetyöaiheestamme, vaikka se ei aihealueena ollut minulle entuudestaan tuttu. Päihdetyö, kuvakirjan tekeminen ja toiminnallinen opinnäytetyö olivat kaikki minulle uusia aiheita. Opinnäytetyöprosessini lähti liikkeelle tutustumalla näitä aiheita koskevaan kirjallisuuteen. Jouduin käyttämään aikaa etenkin toiminnallisen opinnäytetyöprosessin perehtymiseen, jotta pystyin hahmottamaan, mitä kaikkea meidän tulisi oman prosessimme aikana tehdä. En ollut myöskään aikaisemmin kuullut Järvenpään sosiaalisairaalasta, joten tutustuin heidän toimintaansa internet-sivujen kautta. Lisäksi koin tutustumiskäynnin sosiaalisairaalalla erittäin tarpeelliseksi, sillä halusin tutustua huolellisesti

paikkaan, johon tulimme opinnäytetyön tekemään. Vaikka opinnäytetyöaiheemme oli minulle vieras, otin haasteen innolla vastaan.

Olin aina suunnitellut tekeväni opinnäytetyön parin kanssa, sillä se tuntui minusta luontevimmalta. Koko opintojen ajan olemme työskennelleet pääosin ryhmässä, minkä takia yksin tekeminen kuulosti minusta haasteelliselta. Olen aina ollut kova pohtimaan asioita monelta eri kantilta sekä reflektimaan toimintaani. Koenkin, että opinnäytetyön tekeminen pareittani oli oppimiseni kannalta hyödyllistä. Inkan kanssa keskustelimme paljon sekä arvioimme ja pohdimme yhdessä valintojamme. Olen erittäin tyytyväinen parityöskentelyymme, sillä yhteistyömme oli mutkatonta ja helppoa. Alusta alkaen meillä oli hyvin samankaltaiset tavoitteet opinnäytetyötä kohtaan ja koko prosessin ajan molemmat kantoivat vastuunsa työn tekemisestä. Tuimme ja kannustimme toinen toisiamme pitkin opinnäytetyöprosessia, mikä auttoi minua jaksamaan vaikeilta tuntuvina hetkinä.

Haasteellisinta opinnäytetyössämme minulle oli hahmottaa kuinka saisimme muodostettua työstämme selkeän kokonaisuuden. Minun oli vaikea hahmottaa, mitä kaikkea raporttiin olisi kirjoitettava, jotta kuvakirja ja raportti eivät jäisi irrallisiksi toisistaan. Kokonaisuuksien hahmottaminen ja kirjoittaminen ylipäänsä on ollut minulle aina erityisen haastavaa, minkä takia raportin työstäminen tuntui minusta ajoittain erittäin työläältä. Loppujen lopuksi olen kuitenkin ylpeä sitkeydestäni ja lopputuloksesta, johon pääsimme yhdessä Inkan kanssa.

Mieluisinta opinnäytetyöprosessissa minulle oli kuvakirjan tekeminen. Aineiston hankinta kuvakirjaa varten opetti minulle paljon päihdetyöstä ja kuntouttavasta perhetyöstä. Vaikka aiheet olivat minulle uusia, oli minusta mielenkiintoista huomata kuinka ne ja nykyinen työni lastensuojelussa tukivat toisiaan. Kuvakirjaa tehdessä pystyin hyödyntämään kokemustani lasten kanssa työskentelystä, sillä pystyin monesti pohtimaan vaihtoehtoja niiden lasten kautta, joiden kanssa työskentelen. Lisäksi opin paljon päihdetyöstä sekä lapsen elämästä päihdeperheessä, mitä voin taas hyödyntää nykyisessä ammatissani. Kiinnostuin myös entistä enemmän perhetyöstä, mitä olen monesti pohtinut tekeväni tulevaisuudessa.

Lähtökohtamme huomioiden olen erittäin tyytyväinen kehittämäämme työvälineeseen, kuvakirjaan. Molemmat tekivät meistä sen suhteen parhaamme, sillä tiesimme siitä olevan hyötyä työelämälle. Yhteistyömme Järvenpään sosiaalisairaalan työntekijöiden kanssa oli sujuvaa, mikä auttoi meitä vastaamaan heidän tarpeeseensa. Mielestäni panostimme huolella ja tasavertaisesti myös raportin kirjoittamiseen, vaikka kokonaisuuden hahmottaminen tuotti meille molemmille haasteita. Kaiken kaikkiaan olen erittäin tyytyväinen siihen, että otin haasteen vastaan ryhtyessäni työskentelemään opinnäytetyömme aiheen kanssa.

10.2 Inkan itsearviointi

Kuultuani opinnäytetyön ideasta Mialta olin heti innoissani siitä, vaikka en ollutkaan varma mitä toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen käytännössä tarkoittaisi. Olin tutustunut aiemmin vain tutkielmatyyppeihin opinnäytetöihin, joten toiminnallisen opinnäytetyön rakenteen ja kokonaisuuden hahmottamiseen kului yllättävän paljon aikaa. Toiminnallisen opinnäytetyön työpajasta oli minulle henkilökohtaisesti paljon apua mitä opinnäytetöihin kokonaisuutena liittyy. Olimme Miian kanssa päättäneet jo jonkin aikaa ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista, että koska olemme samalla aikataululla ja tavoitteilla liikenteessä, teemme opinnäytetyön yhdessä.

Olen alusta asti ollut tyytyväinen opinnäytetyön tekemiseen parin kanssa, sillä minusta työskentely on ollut erityisen antoisaa kaksin. Olemme Miian kanssa päässeet aivan opinnäytetyön alkutaipaleesta asti keskustelemaan valinnoistamme ja refleктоimaan toisillemme opinnäytetyön synnyttämistä ajatuksista. Jälkeenpäin minun on vaikeaa kuvitella, että olisin edes miettinyt tekeväni opinnäytetöitä yksin, sillä koko korkeakouluopintojen ajan olemme tehneet tehtävämme pääsääntöisesti ryhmämuotoisesti. Teimme opinnäytetystä huomattavan osan yhdessä työskennellen. Tämä on vienyt varmasti enemmän aikaa kuin yksin työskentely olisi vienyt, mutta toisaalta minusta tuntuu, että yhdessä kirjoitettu opinnäytetyöraportti ja tuotoksen tekeminen ovat olleet antoisia hetkiä.

Työelämän yhteistyökumppanimme Järvenpään sosiaalisairaala ei ollut minulle entuudestaan tuttu ja työskentely alkoi tästä syystä heidän palvelukokonaisuuteen tutustumalla. Koimme tarpeelliseksi tutustumiskäynnin järjestämisen, jotta heti ensi alkuun saisimme kattavan kuvan siitä, millaiseen paikkaan olemme opinnäytetyön tuotosta tekemässä. Järvenpään sosiaalisairaalan lisäksi myöskään päihdekuntoutus ei ollut minulla tuttua aluetta. Yhteistyökumppanin valikoituminen päihdekuntoutuksessa vaati alan kirjallisuuteen tutustumista. Mielestäni yhteydenpito ja yhteistyö yleensäkin Järvenpään sosiaalisairaalan kanssa oli alusta loppuun toimivaa.

Ensi alkuun minulla oli haasteita kokonaisuuden hahmottamisessa. Tuntui vaikealta ymmärtää mitä opinnäytetyön tuotoksen eli kuvakirjan lisäksi tulisi tehdä ja mitä opinnäytetyön raporttiin tulee. Kuitenkin alkukankeuden jälkeen löydettyämme kirjallisuutta kuvakirjaan liittyen alkoi kokonaisuus hahmottua. Saatuamme ensimmäisen idean opinnäytetyön raportin sisällöstä, tuntui sen muuttaminen ja mukauttaminen olevan helpompaa aina tarpeen vaatiessa. Sanoisin kuitenkin toiminnallisen opinnäytetyön haasteen minulle olleen kokonaisuuden tekeminen ja opinnäytetyöraportin ja tuotoksen yhdistäminen. Minulle tärkeäksi opinnäytetyöprosessissamme nousi valmistumisaikataulusta sopiminen, sillä sen

tiedon saaminen realisoi sitä, kuinka paljon tai vähän aikaa meillä on todellisuudessa tehdä tätä moniosaista opinnäytetyötämme.

11 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessin alku oli meille haastava, sillä toiminnallisen opinnäytetyön periaatteet eivät olleet meille entuudestaan tuttuja. Aloitimme prosessin lukemalla toiminnallisesta opinnäytetyöstä kirjallisuutta. Lisäksi Järvenpään sosiaalisairaala, päihdetyö yleensä tai kuvakirja työvälineenä eivät olleet meille tuttuja. Otimme kuitenkin innolla haasteen vastaan ja aloitimme kirjallisuuden kautta aiheisiin perehtymisen. Halusimme luoda työvälineen, joka tukee vanhemman subjektiutta hoidossa, sillä vanhemmalla on päävastuu perheestä. Kuvakirjan työstäminen alkoi sosiaalisairaalan piha-alueen valokuvaamisella. Päätimme valita valokuvaamiselle aurinkoisen päivän, sillä halusimme että valokuvat olisivat mahdollisimman kutsuvan näköisiä ja luonto olisi niissä vehreimmillään.

Aloimme miettimään mikä olisi paras mahdollinen tapa tutustua sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikön toimintaan. Päädyimme osallistavaan havainnointiin, minkä kautta toivoimme saavamme mahdollisimman kattavasti tietoa yksikön arjesta kuvakirjaa varten. Valitettavasti osallistava havainnointi ei kuitenkaan onnistunut, sillä perhekuntoutusyksiköllä ei ollut mahdollisuutta ottaa meitä vastaan tuona ajankohtana. Pohdimme muita vaihtoehtoja ja päädyimme lopulta teemahaastatteluun. Jälkikäteen mietittynä tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että onnistuimme teemahaastattelun kautta saamaan kuvakirjaan tarvittavat tiedot perhekuntoutusyksikön toiminnasta ja arjesta. Kontakti potilasiin jäi kuitenkin vähäiseksi, mikä taas olisi mahdollistunut osallistuvassa havainnoinnissa. Pohdimme, että ensin pidetty haastattelu ja sen jälkeen toteutunut sosiaalisairaalan tiloihin tutustuminen työntekijän johdolla tukivat erinomaisesti toisiaan. Saimme mielestämme teemahaastattelun sekä työntekijän johtaman esittelykierroksen avulla kattavan kuvan hoitojakson kannalta olennaisista tapahtumista sekä tiloista, joissa ne tapahtuvat.

Päädyimme opinnäyteprosessin alkuvaiheessa kysymään Inka Virpin isältä, Pekka Virpiltä, halukkuutta osallistua opinnäytetyömme piirroskuvien kuvittamiseen. Yhteistuumin päädyimme valitsemaan kuvakirjamme tarinaan päähenkilöiksi eläimiä. Koimme tärkeäksi sen, että kuvakirjan käyttäminen olisi mahdollisimman helppoa sitä käyttävälle vanhemmalle. Eläinhahmot kuvakirjassa voivat antaa etäisyyttä vaikeaksi koettuun aiheeseen, jolloin siitä voi olla helpompi puhua.

Tutustuttuamme kuvakirjaa koskevaan kirjallisuuteen sekä keskusteltuamme sosiaalisairaalan työntekijöiden saimme ajatuksen, että kuvakirjaa voisi käyttää sosiaalisairaalan esittelyn lisäksi myös vanhemmuuden tukemisen työvälineenä. Pohdimme, että käyttökelpoinen

työväline vaatii jonkinlaiset ohjeet sen käyttäjälle, joten päädyimme kirjoittamaan esipuheen. Koimme tärkeäksi esipuheen, sillä pohdimme, että ilman sitä kuvakirjan käyttötarkoitus ja tavoitteet voisivat jäädä epäselviksi. Pohdimme lisäksi, että apukysymysten lisääminen kuvakirjaan tukisi vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta lukuhetkessä. Suunnittelimme apukysymykset niin, että ne herättäisivät keskustelua ja mahdollisesti saisivat vanhemman ja lapsen miettimään kuvakirjassa käsiteltävän aiheen liittymistä heidän omaan elämäntilanteeseensa. Toisaalta vaikka lukijat eivät keskustelisi kuvakirjan teemasta heidän omaan elämäänsä nähden, voi apukysymykset auttaa esimerkiksi lapsen ajatusten ja tunteiden kuulemisessa.

Kuvakirjan työstön alkuvaiheessa pohdimme kuvakirjaa osana perhekuntoutusyksikön hoitokokonaisuutta. Päädyimme yhdistämään kuvakirjan vanhemmuuden roolikartan yhteyteen niin, että se tukisi työntekijän ja potilaan jo käymää keskustelua vanhemmuuden rooleista. Pohdimme, että kuvakirja tukee erityisesti vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, jotka ilmenevät ihmissuhdeosajaan ja rakkauden antajan rooleissa selvästi. Päädyimme suosittelemaan kuvakirjaa käytettäväksi sen jälkeen, kun perhekuntoutusyksikön työntekijä ja potilas ovat työskennelleet vanhemmuuden roolikarttaa hyödyntäen. Tämä suositus ei kuitenkaan sulje pois kuvakirjan käyttömahdollisuutta sosiaalisairaalan esittelymielessä, vaan nämä ovat kuvakirjan kaksi erillistä käyttötarkoitusta. Työntekijän työstettyä vanhemmuuden roolikarttaa yhdessä potilaan kanssa, voi potilas toiminnallaan alkaa kehittää vanhemmuuttaan. Työntekijä voi suositella ja kannustaa potilasta lukemaan kuvakirjaamme lapsensa kanssa. Tekemämme kuvakirjan tarinan, kuvien ja apukysymysten tukemana vanhempi voi herättää keskustelua lapsensa kanssa. Vuorovaikutushetken aikana vanhempi saattaa oppia lapsestaan uusia asioita, mikä voi voimaannuttaa vanhempaa ja auttaa häntä ymmärtämään, että hänen täytyy kantaa vastuuta omasta lapsestaan.

Lukuhetken aikana vanhempi voi ottaa lapsensa syliin tai istua lapsen viereen ja harjoitella hellyyden antajan roolia. Vanhempi voi huomata läheisyyden lapsen kanssa olevan luontevaa ja tämä tunne voi vahvistaa vanhemman itseluottamusta. Hellyyden antajan lisäksi vanhempi voi harjoitella lukuhetken aikana esimerkiksi lohduttajan, hyväksyjän ja hyvän huomaajan rooleja. Kuvakirjan aiheet, kuten esimerkiksi syy hoitojaksolle tulemiselle, voivat herättää lapsessa tunteita. Pohdimme, että hyväksymällä itsensä ja päihteidenkäyttöön liittyvät muistot, vanhempi voi kyetä kannustamaan lasta puhumaan vaikeista asioista. Lisäksi vanhempi voi harjoitella lapsen tunteiden sanoittamista sekä positiivisen palautteen antamista kuvakirjan lukuhetkessä. Lukuhetken aikana vanhempi ja lapsi voivat esimerkiksi yhdessä pohtia lapsen näkökulmasta hoitojaksoon liittyviä aiheita. Lisäksi vanhempi voi harjoitella kuuntelijan roolia antamalla lapselle tilaa kertoa lapsen omista ajatuksista ja tunteista. Pohdimme, että onnistuimme luomaan kuvakirjasta tunnetaidot huomioon ottavan työvälineen. Mielestämme se, että kuvakirjan tarina rohkaisee lasta esimerkiksi tunteidensa

ilmaisuun sekä se, että lapsen ajatukset tulevat kuulluiksi kuvakirjan lukuhetken aikana vanhemman käyttäessä apukysymyksiä, mahdollistaa erinomaisesti tunnetaitojen harjoittamisen. Lisäksi kuvakirjan tarinassa hiiri-vanhemmat antavat Sulo-hiirelle mahdollisuuden tulla kuulluksi ja osoittavat Sulo-hiirelle välittävänsä hänestä.

Lukuhetki voi tarjota vanhemmalle tilaisuuden kehittyä mentalisaatiokyvyssään huomioimalla lapsen tunnetiloja ja auttamalla lasta käsittelemään niitä. Pohdimme, että kun vanhempi kuulee lukuhetken aikana lapsen ajatuksia ja tunteita, oppii hän tuntemaan lapsensa mielen paremmin ja ymmärtää, että lapsi on erillinen yksilö. Kun vanhempi oppii ymmärtämään lapsen mieltä paremmin, kykenee hän mahdollisesti vastaamaan lapsen tarpeisiin oikealla tavalla. Lapsen kokiessa, että vanhempi tuntee lapsen mielen ja osaa vastata tarpeisiin oikein, voi lapsen oma mentalisaatiokyky alkaa kehittyä. Pohdimme, että kuvakirja ei suoranaisesti kehitä vanhemman ja lapsen mentalisaatiokykyä, mutta kuvakirjan lukuhetki voi olla yksi kuulluksi tulemisen kokemuksista, joka voi mahdollistaa mentalisaatiokyvyn kehittämisprosessin alkamisen.

Kuvakirjan ensimmäisen alustavan version valmistuttua kysyimme palautetta perhekuntoutusyksikön työntekijöiltä. Päädyimme kysymään työstövaiheessa olevasta kuvakirjasta palautetta työntekijöiltä ensin, sillä ajattelimme, että haluamme kuvakirjan tulevilta käyttäjiltä eli potilailta viimeisen palautteen. Pohdimme, että potilaalle on lisäksi helpompaa arvioida lähes valmista kuvakirjaa. Ensimmäisen palautteenkeruun tavoitteena oli selvittää onko tarinamme työntekijöiden mielestä paikkansa pitävä. Jälkeenpäin mietittynä olisimme voineet tehdä palautteenkeruuta varten erillisen palautelomakkeen, jossa olisi keskitytty enemmän tarinan sisältöön eikä niinkään vanhemmuuden tukemismahdollisuuksiin. Työntekijöiltä saamamme palaute oli selkeää, minkä johdosta pystyimme tekemään kuvakirjaan esitetyt muutokset helposti. Mielestämme työntekijöiden antamat kehitysehdotukset olivat varteenotettavia, joten teimme kaikki heidän ehdottamansa muutokset kuvakirjaan. Pystyimme mielestämme vastaamaan hyvin saatuun palautteeseen.

Aluksi olimme eri mieltä työntekijöiden kanssa siitä pitäisikö kuvakirjassa olla piirroskuvien lisäksi valokuvia. Pohdimme, että piirroskuvat jättävät lapsen mielikuvitukselle enemmän tilaa kuin valokuvat. Kerätessämme palautetta työntekijöiltä oli piirroskuvista vasta mustavalkoiset hahmotelmat, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa työntekijöiden mielipiteeseen. Pohdimme, että tiiviimpi yhteydenpito sosiaalisairaalaan olisi voinut myötävaikuttaa kuviin liittyvään yhteisen näkemyksen löytymiseen. Päädyimme tekemään kuvakirjasta kaksi eri versiota. Ensimmäisessä versiossa oli vain piirroskuvia ja toisessa versiossa sekä piirroskuvia että valokuvia. Nähtyämme molemmat versiot tulimme tulokseen, että sekä piirroskuvilla että valokuvilla varustettu kuvakirja on kattavampi.

Olimme suunnitelleet potilaille suunnatun palautelomakkeen niin, että vanhempi täyttää sen luettuaan kuvakirjan yhdessä lapsen kanssa. Koska kukaan vastaajista ei ollut lukenut kuvakirjaa lapsen kanssa jäi lomakkeen kysymyksistä viisi kokonaan vastaamatta, mikä vastasi noin kolmasosaa kysymyksistämme. Jos olisimme tiedneet perhekuntoutusosaston sen hetkisen potilastilanteen etukäteen, olisimme suunnitelleet kysymykset eri tavalla. Kuvakirjan lukeminen ilman lasta tarkoitti meidän kannalta sitä, että emme saaneet palautetta siitä toimiko kuvakirja esimerkiksi keskustelun herättäjänä vanhemman ja lapsen välillä. Pohdimme, että palautelomakkeen valinta arviointimenetelmäksi potilaille oli kannattavaa, sillä meille tuli tunne, että potilaat olivat vastanneet kysymyksiin rehellisesti ja tuoneet oman mielipiteensä avoimissa kysymyksissä esiin. Toisaalta pohdimme, että palautelomakkeen kysymyksiä olisi voinut vielä miettiä tarkemmin, jotta esimerkiksi potilaiden kehitysehdotukset olisivat tulleet paremmin kuulluiksi.

Pohdimme kuitenkin, että tavoitimme joka tapauksessa potilailta pyydetyllä palautteella päihteitä käyttäviä vanhempia, joten koimme, että heidän arvio ja palaute kuvakirjasta oli arvokasta. Potilailta saadun palautteen jälkeen pohdimme, että olisimme voineet kuulla potilaita kuvakirjan suunnitteluvaiheessa, jolloin myös heidän näkemyksensä esimerkiksi sosiaalisairaalan arjesta olisi tullut kuulluksi työntekijöiden näkemyksen lisäksi. Toisaalta emme tiedä olisiko tämä edes ollut mahdollista sosiaalisairaalan puolesta. Mielestämme potilailta saatu palaute kuvakirjasta liittyen vanhempien asemaan ”vitun kusipäinä” hoitajien aseman ”hyvyyttä ja kivoutta” samaan aikaan korostaen antoi meille uuden näkökulman tarkastella kuvakirjan tekstiä. Pohdimme, että päihdeongelmainen vanhempi saattaa tuntea syyllisyyttä kirjaa lukiessa, etenkin kun olemme yhteistyössä perhekuntoutusyksikön työntekijöiden kanssa päättäneet tuoda kuvakirjassa esille hoitajien mukavuuden. Tämä palaute sai meidät pohtimaan kuinka tärkeitä kaikki sanavalinnat kuvakirjassa ovat ja päätimmekin muuttaa tekstiä niin, että se mahdollisesti ei tuntuisi potilaista yhtä syyllistävältä. Toisaalta totuus on se, että potilaat ovat perhekuntoutusosastolla päihdeongelmansa takia, joten he kokevat tällaisia kielteisiä tunteita luultavasti herkästi. Potilaita saadun palautteen jälkeen pystyimme tekemään kuvakirjasta paremmin vanhemmuutta tukevan, sillä muutimme kuvakirjan tekstejä niin, että hiiri-vanhempien rooli turvallisena ja välittävänä vanhempana nousee entistä paremmin esille tarinassa. Pohdimme, että näiden muutosten jälkeen kuvakirjan tarina tukee enemmän vanhemman subjektiutta hoidossa. Kuvakirjan tarina voi auttaa vanhempaa ymmärtämään ja uskomaan, että hänen roolinsa sekä tekemisensä edesauttavat hänen omaa sekä lapsen kuntoutumista. Pohdimme, että kuvakirja tukee vanhemman subjektiutta niin, että vanhempi itse tukee omaa vanhemmuuttaan lukemalla kuvakirjaa lapsensa kanssa sekä kuvakirjan tarinan kautta. Kuvakirjassa vanhempien rooliin kuuluu käsitellä ja tukea lapsen kanssa vanhempien päihteiden käyttöön liittyviä ajatuksia ja tunteita. Työntekijän tehtävänä taas on tukea vanhempaa vanhemmuuden tehtävässä.

Vaikka potilailta saadun palautteen perusteella kahdeksan yhdeksästä koki, että eivät olisi tarvinneet enempää ohjeistusta kuvakirjan käyttöön liittyen, pohdimme että työntekijän rooli ennen kuvakirjan lukemista sen suositteluksessa ja siihen motivoinnissa on suuri. Pohdimme, että esimerkiksi potilaan ja työntekijän välinen suhde vaikuttaa kuvakirjan käytön onnistuneisuuteen. Jos potilas kokee esimerkiksi, että hän itse voi vaikuttaa hoitoonsa on luultavasti todennäköisempää, että hän tarttuu kuvakirjaan ajatellen sitä mahdollisuutena arvokkaaseen vuorovaikutushetkeen eikä esimerkiksi koe kuvakirjaa syyllistävänä. Halusimme tukea vanhemman voimaantumista asiakassuhteessa luomalla työvälineen, jonka avulla vanhempi pääsee itse kehittämään omaa vanhemmuuttaan ja näin lisäämään omaa aktiivisuuttaan hoidossa.

Lähteet

A-klinikkasäätiö. Järvenpään sosiaalisairaala. Viitattu 01.10.2014.
<http://toimipaikka.a-klinikka.fi/jarvenpaa/>

Hankkeen tavoitteet. 2014. POKE-hankkeen toimintasuunnitelma toiselle hankevuodelle.
 Viitattu: 28.3.2015. <https://optima.discendum.com/learning/id74/bin/user>

Heikkilä-Hattunen, P. 2010. Minttu, Jason ja peikonhätä. Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista. Helsinki: BTJ Finland Oy

Heinimaa, E. 2001. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa (s.142-164). Teoksessa Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Suojala, M. & Karjalainen, M. (toim.). Helsinki: Lasten Keskus.

Helkama, K. 2002. Lapsen moraalien kehitys (s.121-135). Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirjan lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY.

Helminen, M. & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Hellsten, T. 1999. Vanhemmuus - vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. A-klinikkasäätiö/ PERHO-projekti.

Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus

Hyytinen, R. 2007. Lapsi, huumeperhe ja toivo. Helsinki: Pekan Offset Oy.

Hyytinen, R. 2009a. Lapsen tukeminen silloin, kun vanhemmalle on päihdeongelma (s.163-164). Teoksessa Karjalainen, H. (toim.) Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Hyytinen, R. 2009b. Päihteidenkäyttäjän perhe ja läheiset (177-178). Teoksessa Karjalainen, H. (toim.) Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Editia

Koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 7.10.2014.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/koko-perheen-sijoitus-perhe-tai-laitoshoidon>

Kristeri, I. 1999. Näe minut. Vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen. 2. painos. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino

Larmo, A. 2010. Mentalisaatio - kyky pitää mieli mielessä. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. 126(6):616-22. Viitattu 8.2.2015.
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&viewType=viewArticle&tunnus=duo98674

Laukka, M. 1997. Kuvakirja on kaveri, silta, matka tai sukellus tuntemattomaan (s.61-71). Teoksessa Sadun voimat I. Jokipaltio, J. (toim.). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Linnakangas, R. & Lehtoranta, P. 2011. Psykkisesti oireilevien lasten ja nuorten perhekuntoutus. Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lyytinen, P. & Lyytinen, H. 2002. Tiedollinen kehitys lapsuudessa (s.87-120). Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirjan lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY.

Mikkanen R. 2008. Onni on yhteinen lukuhetki. (s.26-30) Teoksessa Loivamaa, I., Juva, I. ja Järvenpää, L. (toim.) Syötä satuja. Lukuevaita lapsuuteen. Helsinki: Tammi.

Mikä on sosiaalisairaala? 2014. A-klinikkasäätiö. Järvenpään sosiaalisairaala. Viitattu 01.10.2014. <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/jarvenpaa/sosiaalisairaala>

Miller, H. & Törrönen, M. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen (s.67-89). Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö

Mitä lapsi tarvitsee. Päihteet lapsen silmin. Ensi- ja turvakotien liitto. Veijalainen, E-K. & ja Lehtinen, E. (toim.) Viitattu 8.2.2015. http://ensijaturvakotienliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/dc7e3b7fde7ea53513b4293d5d371f78/1423409096/application/pdf/4025179/P__ihteet_lapsen_silmin_esite_valmis.pdf

Mäkelä, J. 2002. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa (s.13-43). Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirjan lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY

Mäkelä, R. 2001. Päihdeperheiden hoito. Suomen lääkirlehti 56 (40), 4069-4073.

Mäntymaa, M. & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys (s.17-27). Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy

Oranen, M. 2004. Lapsi ja perheväkivalta (s.128-152). Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu.

Pajulo, M. & Pyykkönen, N. 2011. Mentalisaatiokyky varhaisessa vanhemmuudessa (s.71-94). Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksu. Helsinki: Lasten keskus.

Perhekuntoutus. 2013. A-klinikkasäätiö Järvenpään sosiaalisairaala. Viitattu 19.9.2014. <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/jarvenpaa/perhe>

Perhe muuttaa. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 8.2.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tukivinkit/perhe_muuttaa/

Pyykkönen, N. 2012. Mentalisaatio varhaisessa vanhemmuudessa - teoriaa, käytäntöä ja hoidollisia näkökulmia. Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri. Viitattu 9.2.2015. <http://varsinaissuomenpiiri-mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/17c9d4ad8cebbba995d7d0e0788a4c207/1423468845/application/pdf/211374/Nina%20Pyykk%C3%B6nen%20-%20Mentalisaatio%20varhaisessa%20vanhemmuudessa.pdf>

Päihdehoidon oppimis- ja kehittämiskeskus POKE. 2013. A-klinikkasäätiö Järvenpään sosiaalisairaala. Viitattu 19.9.2014. <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/jarvenpaa/kehittaminen-poke>

Rautiainen, M (toim.). 2001. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy

Savolainen, M. 2009. Lapsi perheessä, jossa vanhemmalla on päihdeongelma (s.158-161). Teoksessa Karjalainen, H. (toim.) Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Sinkkonen, J. 1998. Lapsen kanssa hyvinä : ja huonoina päivinä. WSOY: Juva.

Söderholm, A. 2004. Johdanto (s.10-15). Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Tampere: Vastapaino.

Riimittelijästä lukijaksi 2008 (s.30-42). Teoksessa Loivamaa, I., Juva, I. ja Järvenpää, L. (toim.). Syötä satuja Lukueväistä lapsuuteen. Helsinki: Tammi.

Vanhemmuuden roolikartta®. 2013. Varsinais-Suomen lastensuojelunkuntayhtymä. Viitattu 23.1.2015. <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Vanhempi juo liikaa. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 8.2.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/vanhempi_juo_liikaa/

Vihjeitä iloiseen ääneen lukuun 2008 (s.16-26). Teoksessa Loivamaa, I., Juva, I. & Järvenpää, L. Syötä satuja. Lukueväitä lapsuuteen. Helsinki: Tammi.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus erityinen elämänvaihe 1.-5. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Väestöliitto. 2015. Vanhemman osalta. Viitattu 22.2.2015. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/murrosikaisten-vanhemmat/tietoa/vanhemmuus_ja_koti2/koti_ja_perhe/oikeudet_ja_velvollisuudet/vanhemman_osalta/

Ylitalo, P (toim.). 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Liitteet

Liite 1 Saatekirje haastattelua varten	48
Liite 2 Suostumus haastatteluun	49
Liite 3 Teemahaastattelurunko.....	50
Liite 4 Saatekirje työntekijöille palautteenkeruuta varten	52
Liite 5 Kuvakirjan palautelomake työntekijöille	53
Liite 6 Saatekirje potilaille palautteenkeruuta varten	55
Liite 7 Kuvakirjan palautelomake potilaille	56
Liite 8 Työntekijöiden haastattelun purku	59
Liite 9 Työntekijöiltä saadun palautteen purkaminen	63
Liite 10 Potilailta saadun palautteen purkaminen	65
Liite 11 Kuvakirja ”Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalassa”	67

Liite 1 Saatekirje haastattelua varten

Saatekirje haastattelua varten

Saatekirje opinnäytetyöhön osallistuvalle

Opinnäytetyönämme suunnittelemme ja teemme kuvakirjan Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusosastolle. Tavoitteenamme on tehdä kuvakirjasta vanhemmuuden tukemisen työväline, jonka avulla vanhemmat voivat esitellä lapselleen sosiaalisairaala hoitopaikkana ja käsitellä lapsensa kanssa hoitojaksoa sekä sen esille tuomia ajatuksia ja tunteita.

Kuvakirjan suunnittelua ja toteutusta varten haastattelemme teemahaastattelun muodossa Järvenpään sosiaalisairaalan työntekijöitä ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelu nauhoitetaan. Nauhoitetta ei käytetä muuhun tarkoitukseen kuin tämän opinnäytetyön tekoon. Haastateltavien tunnistamattomuus säilytetään koko opinnäytetyöprosessin ajan, eivätkä yksittäiset haastateltavat ole tunnistettavissa lopullisesta opinnäytetyön raportistamme. Haastattelusta saatu materiaali säilytetään ulkopuolisten ulottumattomissa ja hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastateltavilla on oikeus perua osallistumisensa missä vaiheessa tahansa.

Teemahaastattelun osiot ovat:

- Asiakkuus
- Yleiset käytänteet osastolla
- Tilat
- Vapaa-aika
- Lapset osastolla
- Tunteet

Liite 2 Suostumus haastatteluun

Suostumus haastatteluun

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurila 2014

Olen saanut kirjallista tietoa opinnäytetyön toteutuksesta ja sen tarkoituksesta (saatekirje).
Olen tietoinen, että

- Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista
- Voin perua osallistumiseni missä opinnäytetyöprosessin vaiheessa tahansa
- Henkilötietojani ei säilytetä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen
- Minua ei voida yhdistää antamiini vastauksiin opinnäytetyön kirjallisessa raportissa
- Vastaustiedot ovat luottamuksellisia
- Haastattelut nauhoitetaan

Olen tietoinen, että osallistuminen on vapaaehtoista alusta loppuun, eli voin halutessani perua osallistumiseni missä vaiheessa tahansa ilman, että minun tarvitsee perustella keskeyttämistäni. Tällöin antamani vastaukset hävitetään asianmukaisesti, eikä niitä käytetä opinnäytetyön osana. Olen tietoinen myös siitä, että antamiani vastauksia ei voida yhdistää minuun julkistettavassa opinnäytetyön raportissa. Ymmärrän ettei antamiani vastauksia säilytetä raportin valmistumisen jälkeen. Haastattelussa antamani vastaukset jäävät vain minun ja haastattelijoiden tietoon, eikä niitä luovuteta kolmansille osapuolille.

Pvm ja paikka

Pvm ja paikka

Haastateltavan allekirjoitus ja
nimenselvennys

Haastattelijan allekirjoitus ja
nimenselvennys

Haastattelijan allekirjoitus ja
nimenselvennys

Liite 3 Teemahaastattelurunko

Haastattelukysymykset työntekijöille

Asiakkuus

Miten hoitoprosessi käynnistyy ja miten se etenee?

Miten ja missä potilaat otetaan vastaan heidän tullessa hoitojaksolle?

Mitä henkilökohtaisia tavaroita potilailla on mahdollisuus ottaa mukaansa hoitojaksolle?

Yleiset käytänteet osastolla

Onko jokaisella perheellä oma huone?

Miten ruokailu järjestetään perhekuntousosastolla? Valmistavatko perheet koskaan itse ruokaansa? Syövätkö potilaat yhtä aikaa samassa tilassa? Kuuluuko ruokahetkeen sosiaalisairaalan omia rutiineja kuten ruokalauluja? Miten istumajärjestys on suunniteltu ruokailutilanteissa?

Miten aaminainen ja iltapala järjestetään osastolla? Syövätkö kaikki yhtä aikaa?

Miten perheitä osallistetaan osaston siivoukseen?

Tilat

Millaisia yhteisiä tapahtumia potilaille järjestetään osastolla? Esimerkiksi leipominen, juhlat, talkoot ym? Missä ne järjestetään?

Missä tiloissa järjestetään perhekuntoutusryhmän tapaamisia?

Mitä tarkoitetaan aamukokouksella? Osallistuuko siihen koko perhe? Missä se järjestetään?

Kuinka sosiaalisairaalalla taataan potilaan pääsy äitiys- ja lastenneuvolapalveluihin?

Järjestetäänkö nämä palvelut sosiaalisairaalalla?

Missä perheet ja heidän läheisensä voivat viettää aikaa vierailuajana? Mitä tekemistä heille löytyy? Kuka voi vierailla osastolla?

Vapaa-aika

Mitä vapaa-ajanviettomahdollisuuksia sosiaalisairaalalla on?

Missä tiloissa perheet viettävät vapaa-aikaansa?

Miten ulkoilut on järjestetty?

Mitä liikuntamahdollisuuksia perheillä on?

Mitä mahdollisuuksia perheillä on tehdä liikuntahallissa? Mitä ohjattua toimintaa siellä järjestetään?

Millaiset mahdollisuudet perheillä on poistua sosiaalisairaalan alueelta hoitojakson aikana?

Lapset osastolla

Missä, milloin, kenen kanssa ja miten lapset leikkivät osastohoidon aikana?

Mitä tilanteita hoitajakson aikana on, joihin lapset eivät voi osallistua? Mitä lapset tekevät ja missä he viettävät aikansa sillä aikaa?

Missä järjestetään lapsille suunnattu satutuokio?

Miten lasten koulunkäynti järjestetään hoitajakson aikana?

Mitkä osaston arjessa näkyvät asiat olisi mielestäsi tärkeä ottaa huomioon kuvakirjaa tehdessä?

Liite 4 Saatekirje työntekijöille palautteenkeruuta varten

Saatekirje työntekijöille palautteenkeruuta varten

Hyvä Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikön työntekijä!

Olemme kaksi Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurilan sosiaalialan opiskelijaa. Osana opinnäytetyötämme teemme kuvakirjan vanhemmuuden tukemisen työvälineeksi perhekuntoutusyksikölle. Tavoitteemme kuvakirjalle on vanhemmuuden tukeminen. Tarkemmin sanottuna tavoitteena on sosiaalisairaalalla hoitojaksolla olon eli päihderiippuvuuden puheeksiottaminen lapsen kanssa, lapsen kuulluksi tulemisen tukeminen, vanhemman ja lapsen yhteisen vuorovaikutushetken luominen. Lisäksi tavoitteenamme on luoda kuvakirjasta helposti lähestyttävä ja sisällöltään selkeä.

Tällä hetkellä olemme kuvakirjan kanssa siinä vaiheessa, että olemme hahmotelleet siihen tulevia kuvia sekä tarinaa. Haluamme tässä vaiheessa prosessia kysyä teiltä työntekijöiltä palautetta, jotta osaamme tehdä hyvissä ajoin tarvittavat muutokset ja lisäykset kuvakirjaan antamanne palautteen perusteella. Tehtyämme tarvittavat muutokset ja työstettyämme kuvakirjan lähes lopulliseen asuun aiomme pyytää perhekuntoutusosaston potilailta siitä palautetta. (Huomioitavaa: lopullisessa versiossa kaikki kuvat tulevat olemaan värillisiä, kuvakirja tulee olemaan kovakantinen ja tekstit ja kuvat ovat aseteltu tarkkaan harkiten. Lisäksi yleisesti ottaen ulkoasuun tullaan kiinnittämään enemmän huomiota.)

Pyytäisimme sinua ystävällisesti lukemaan alustavan kuvakirjan ja vastaamaan sen jälkeen ohessa olevan palautelomakkeeseen. **Palautathan lomakkeen palautuslaatikkoon sunnuntaihin 11.01.2015 mennessä.** Palautelomakkeeseen vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja siihen vastataan nimettömästi, joten vastaajan henkilöllisyys ei paljastu missään vaiheessa. Palautelomakkeista saatua tietoa käytämme opinnäytetyöprosessimme ajan, minkä jälkeen se hävitetään asianmukaisesti. Antamanne palaute on meille tärkeää. Sen avulla osaamme tehdä kuvakirjasta tarkoituksenmukaisen ja perhekuntoutusyksikön tarpeita vastaavan. Mikäli teillä on jotain kysyttävää koskien kuvakirjaa voitte olla sähköpostitse meihin yhteydessä.

Kiitos palautteestanne!

Inka Virpi (inka.virpi@laurea.fi) ja Miia Skogster (miia.skogster@laurea.fi)

Liite 5 Kuvakirjan palautelomake työntekijöille

Kuvakirjan palautelomake työntekijöille

Ympyröi sinulle sopivimman vastauksen numero. Vastaa lisäksi lisäkysymyksiin niiden alapuolella oleville viivoille. Lomake palautetaan nimettömänä palautelaatikkoon.

1. Oliko kuvakirjan teksti helppolukuista?

1	Kyllä
2	Ei

2. Koitko lukijana esipuheen hyödylliseksi?

1	Kyllä
2	Ei
3	En lukenut sitä

3. Koetko kuvakirjan kestävän aikaa ja sen olevan käyttökelpoinen vielä vuosien päästäkin?

1	Kyllä
2	Ei, miksi?

---

4. Liittyivätkö kuvakirjassa olevat kuvat arkeen sosiaalisairaalassa?

1	Kyllä
2	Osittain, mitkä eivät?
3	Eivät, mitkä eivät?

---

5. Oliko kuvakirjassa mielestänne jotakin turhaa?

1	Ei
2	Kyllä, mitä?

---

6. Puuttuiko kuvakirjasta jotakin oleellista?

1	Ei
2	Kyllä, mitä?

---

7. Mitä mahdollisuuksia näette kuvakirjalla olevan vanhemmuuden tukemisen työvälineenä?

---

8. Suositteletko kuvakirjaa luettavaksi potilaillesi?

1	Kyllä
2	Ei

9. Kerro ajatuksistasi siitä, mitä me voisimme opiskelijoina tehdä, jotta kuvakirjasta tulisi hyödyllinen työväline perhekuntoutusosastolla.

---

10. Koetko, että kuvakirjaa olisi mahdollista hyödyntää sosiaalisairaalan muilla osastoilla tai avohuollon puolella?

1	Ei
2	Kyllä

11. Kerro vapaasti risuja ja ruusuja kirjasta

Liite 6 Saatekirje potilaille palautteenkeruuta varten

Saatekirje potilaille palautteenkeruuta varten

Hyvä Järvenpään sosiaalisairaalan perhekuntoutusyksikön potilas!

Olemme kaksi Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurilan sosiaalialan opiskelijaa. Osana opinnäytetyötämme teemme kuvakirjan vanhemmuuden tukemisen työvälineeksi perhekuntoutusyksikölle. Kuvakirja on työväline vanhemmalle lapsen kanssa käytettäväksi. Tavoitteemme kuvakirjalle on vanhemmuuden tukeminen. Tarkemmin sanottuna kuvakirjan tavoitteena on lapsen tutustuttaminen sosiaalisairaalaan ennen hoitajaksolle tuloa sekä hoitajaksolla olon syiden puheeksiottaminen lapsen kanssa, lapsen kuulluksi tulemisen tukeminen, vanhemman sekä lapsen yhteisen vuorovaikutushetken luominen. Lisäksi tavoitteena on luoda kuvakirjasta helposti lähestyttävä ja sisällöltään selkeä.

Haluamme tässä vaiheessa prosessia kysyä teiltä perhekuntoutusyksikön potilailta palautetta, jotta osaamme tehdä kuvakirjasta mahdollisimman toimivan työvälineen. Pyytäisimme sinua ystävällisesti lukemaan kuvakirjan lapsesi kanssa ja sen jälkeen vastaamaan ohessa olevaan palautelomakkeeseen. Palautelomakkeeseen vastaaminen vie vain hetken. Toivomme jokaisen täyttävän oman palautelomakkeensa. Jos lapsesi on sen ikäinen, ettei hän vielä kykene esimerkiksi keskustelemaan kirjan lukemisen aikana, pyydämme sinua vastaamaan palautelomakkeen kysymyksiin niin miten ajattelet asioiden olevan.

Palautathan lomakkeen perhekuntoutusosaston työntekijöille keskiviikkoon 4.3.

mennessä. Palautelomakkeeseen vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja siihen vastataan nimettömästi, joten vastaajan henkilöllisyys ei paljastu missään vaiheessa.

Palautelomakkeista saatua tietoa käytämme opinnäytetyöprosessimme ajan, minkä jälkeen se hävitetään asianmukaisesti. Antamanne palaute on meille erittäin tärkeää. Sen avulla osaamme tehdä kuvakirjasta tarkoituksenmukaisen ja potilaiden tarpeita vastaavan. Mikäli teillä on jotain kysyttävää koskien kuvakirjaa, voitte olla sähköpostitse meihin yhteydessä.

Kiitos palautteestanne!

Inka Virpi ja Miia Skogster

inka.virpi@laurea.fi

miia.skogster@laurea.fi

Liite 7 Kuvakirjan palautelomake potilaille

Kuvakirjan palautelomake potilaille

Ympyröi sinulle sopivimman vastauksen numero. Vastaa lisäksi lisäkysymyksiin niiden alapuolella oleville viivoille. Lomake palautetaan nimettömänä palautelaatikkoon.

1. Kuinka pitkälle luitte kirjaa?

1	Kokonaan
2	Noin puoliväliin
3	Muutamia sivuja
4	En lukenut kirjaa lainkaan

1.1. Jos ette lukeneet kirjaa kokonaan, miksi?

---

2. Kenen kanssa luit kirjan?

1	Yksin
2	Lapseni kanssa
3	Jonkun muun kanssa, kenen?
-

3. Miten lapsesi jaksoi keskittyä kirjaan?

1	Hyvin
2	Jotenkuten
3	Ei lainkaan

4. Miten asetuitte lukemaan kirjaa lapsesi kanssa?

1	Etäälle toisistanne
2	Vierekkäin
3	Sylikkään
4	Lapsi puuhasteli vieressä muuta

5. Herättikö kirja keskustelua sinun ja lapsesi välillä?

1	Kyllä
2	Ei

6. Puhuitteko lapsen kanssa päihteistä kirjan lukemisen aikana tai sen jälkeen?

1	Kyllä
2	Ei

7. Nousiko välillenne keskustelua perheenne tilanteesta kirjan lukemisen aikana tai sen jälkeen?

1	Kyllä
2	Ei

8. Auttaako kuvakirja ottamaan puheeksi hoitojaksolla olon syitä ja päihdeongelmaa?

1	Kyllä
2	Ei

9. Herättikö kuvakirja lapsessa tai sinussa itsessäsi tunteita?

1	Ei
2	Kyllä, mitä?

---

10. Koetko, että lapsi voisi hyötyä kuvakirjan lukemisesta vanhemman kanssa ennen hoitojaksolle tuloa?

1	Kyllä
2	Ei

11. Oliko kirjan teksti helppolukuista?

1	Kyllä
2	Ei

12. Koitko lukijana esipuheen hyödylliseksi?

1	Kyllä
2	Ei
3	En lukenut sitä

13. Liittyivätkö kirjassa olevat kuvat arkeenne sosiaalisairaalassa?

1	Kyllä
3	Osittain, mitkä eivät?

---

14. Koetko, että olisit tarvinnut työntekijöiltä enemmän ohjeistusta kuvakirjan käyttöön liittyen?

1	Ei, esipuhe oli riittävä
2	Kyllä, mitä ohjeistusta olisit kaivannut?

---

15. Oliko kirjassa mielestänne jotakin turhaa?

1	Ei
2	Kyllä, mitä?

---

16. Puuttuiko kirjasta jotakin oleellista?

1	Ei
2	Kyllä, mitä?

---

17. Kerro vapaasti mielipiteesi kuvakirjasta

Kiitos vastauksistasi!

Käytämme palautelomakkeesta saadun palautteen kuvakirjan kehittämiseen. Antamaasi palautetta ei voi yhdistää sinuun.

Liite 8 Työntekijöiden haastattelun purku

Työntekijöiden haastattelun purku

Haastattelun alussa työntekijät kertoivat, kuinka potilaiden hoitoprosessi sosiaalisairaalalla käynnistyy. Työntekijät selittivät, että ensimmäiseksi sairaalahoitokoordinaattorille tulee avohoidon puolelta puhelu, jonka aikana perheelle varataan perhekuntoutusjakso. Seuraavaksi sovitaan päivä, jolloin hoitoon tullaan. Lisäksi hoitoon tulevan potilaan kanssa saatetaan pitää ennakkoneuvottelu videon kautta tai niin, että työntekijä vierailee potilaan paikkakunnalla. Raskaana oleville tai jo synnyttäneille äidille etukäteisneuvottelut järjestetään sosiaalisairaalalla. Lapset eivät yleensä osallistu neuvotteluihin. Satunnaisesti sosiaalisairaalalle järjestetään tutustumiskäyntejä, mutta perheen lapset tulevat sairaalle lähes aina ensimmäistä kertaa koko perheen tullessa hoitojaksolle.

Seuraavaksi työntekijät kertoivat perheen saapumisesta sosiaalisairaalalle. Ensimmäiseksi perhe tapaa työntekijän vastaanotossa. Työntekijä puhalluttaa vanhemmat, minkä jälkeen siirrytään osastosihteerin tapaamisen kautta perheen omaan huoneeseen. Huoneessa tarkastetaan perheen laukut, jotta sieltä ei löydy esimerkiksi teräaseita tai lääkkeitä. Työntekijät kertoivat, että lapset ovat usein mukana kun vanhemmat puhallutetaan ja kun heidän laukkunsa ratsataan. Haastateltava painotti, että tämän takia nämä tilanteet ovat mietittävä hyvin tarkkaan lapsen näkökulmasta. Vaihtoehtoina on esimerkiksi, että lapsen kanssa mennään tilanteiden ajaksi leikkimään leikkihuoneeseen tai että lapsi jää seuramaan tilanteita.

Työntekijät kertoivat, että perheet saavat ottaa hoitojaksolle mukaansa esimerkiksi vaatteita, hygieniatarpeita, sitterin, lelumattoja, tuttipulloja, eväitä ja kahvipaketin. Pyrkimyksenä kuitenkin on että osastolle ei tuoda koko omaisuutta. Lapsille otetaan mukaan ne asiat, mitä lapsi tarvitsee. Leluja lapsille voidaan ottaa mukaan aikuisten vastuulla, sillä ne saattavat hävitä ja sekoittua muiden lasten leluihin osastolla. Tyypillisesti lapsilla on mukana tärkeitä unileluja tai uniriepuja.

Haastattelussa saimme tietää, että jokaisella perheellä on oma huoneensa, jossa he voivat säilyttää tavaroitansa. Huoneet ovat erikokoisia ja vain osassa huoneista on oma wc ja suihkutila. Ruokailut perhekuntoutusosastolla on järjestetty niin että aamupala, lounas ja päivällinen nautitaan alakerrassa sijaitsevassa ruokasalissa, jossa kaikki kuntouttavat yksiköt syövät samaan aikaan. Ruokasalissa ei ole määrättyjä paikkoja, mutta jokainen perhe istuu perheittään. Ruokaa haetaan noutopöydästä, joka on koululinjasto tyyppinen. Keittiö on näkyvillä linjaston takana, joten keittäjiä on helppo kiittää ruokailun päätteeksi. Päivällisellä perheet saavat keittiöstä mukaan iltapalatarvikkeet mukaan osastolle. Iltapala on perheen yhteinen iltapala, jolloin perheet keräävät oman porukkansa kasaan ja nauttivat yhdessä

iltapalan. Sosiaalisairaaltalta saatavien ruokien lisäksi perheet käyvät usein ostamassa välipalaa lähellä sijaitsevasta kaupasta.

Joka aamu on aamuyhteisökokous. Lapset ovat mukana kokouksessa yhtenä päivänä viikossa, jolloin kokoukseen on suunniteltu tietty ohjelma. Silloin kun lapset eivät osallistu aamuyhteisökokoukseen, ovat lapset omana rinkiä hoidossa. Lapset ovat hoidossa myös silloin, kun vanhemmilla on muita tapaamisia tai ryhmiä. Lapsien kanssa usein jakaudutaan, sillä hoidossa on monesti eri-ikäisiä lapsia. Lapsia hoivataan usein leikkitilassa, jossa on paljon leluja tai työntekijät voivat ulkoilla heidän kanssaan. Toiminta voi olla tilanteesta riippuen ohjattua kuten esimerkiksi piirtämistä, askartelua, muovailua tai sitten lapset voivat leikkiä vapaasti. Yksi hoitajista kertoi, että monille pienille lapsille voi olla haastavaa se, että osastolla on monia vieraita hoitajia, joiden kanssa lapset ovat aina kun vanhemmat ovat esimerkiksi aamuyhteisökokouksessa. Aikuiset ovat vaihtuvia, mikä voi olla lapselle haastavaa. Kyseinen työntekijä toivoi, että ottaisimme tämän haasteen esille kuvakirjassa.

Seuraavaksi haastateltavat kertoivat, että perhekuntoutusosastolla pyritään lapsen perusturvan takaamiseen, minkä takia tasainen arki ja säännölliset päivärutiinit ovat merkityksellisiä osastolla. Osastolla lapsille ei ole järjestetty terapeutista hoitoa, mutta tarvittaessa heidät ohjataan avohoitoon. Joskus vanhemmat lapset voivat olla mukana perhekeskusteluissa. Päihdeasioista vanhemmat puhuvat itse tai työntekijän tukemana lapsille.

Kysyttäessä millaisissa tilanteissa vanhemmat ja heidän lapsensa kokevat voimakkaita tunteita, kertoivat haastateltavat, että heidän kokemuksensa mukaan vanhemmat kokevat enemmän harmitusta kuin lapset. Haastateltavat mainitsivat lapsien olevan lohduttomia esimerkiksi silloin kuin vanhemmat lähtevät ryhmiin. Monet lapset eivät haluaisi olla laisinkaan erossa vanhemmistaan, mutta toisinaan on myös lapsia, joille sopii kaikki. Tyypillisiksi ristiriitatilanteiksi työntekijät mainitsivat hoitojakson alussa syntyvät tilanteet kun potilaalla ei ole vielä luottamusta työntekijään, rajaamistilanteet, keskustelut työntekijän ja potilaan välillä hoitojaksoon sisältyvistä asioista sekä tilanteet, joissa tarvitaan lastensuojelun toimenpiteitä.

Vapaa-ajalla perheet voivat viettää aikaansa esimerkiksi liikuntahallissa tai pelata erilaisia pihapelejä kuten mölkkyä ja fresbeegolfia. Lisäksi sosiaalisairaalan pihalla on grillikatos ja soutuvene - Toivo, joita perheet voivat käyttää. Kävelymatkan päässä sijaitsee seurakuntatilat ja koulu, joiden läheisyydessä on leikkipuisto. Työntekijät kertoivat, että heidän mielestään on mukavaa, kun sosiaalisairaalan lähellä on paikkoja, joissa perheet voivat käydä, jotta kaikkea aikaa ei tarvitse käyttää sosiaalisairaalalla. Sisällä työntekijät pyrkivät siihen, että vanhemmat lapsineen tekisivät mahdollisimman paljon muita asioita kuin

katsoisivat televisiota. Perhekuntoutusyksikössä on esimerkiksi paljon lehtiä, kirjoja, lastenkirjoja sekä lautapelejä, joita perheet saavat käyttää vapaasti. Lisäksi haastateltavat mainitsivat aulan, saunan, sekä Uusituuli - nimisen tilan paikoiksi, joita potilaat käyttävät paljon.

Lisäksi haastattelusta selvisi, että potilaita voivat tulla tapaamaan päihdeettömät ja selvin päin olevat vieraat, jotka tukevat kuntoutumista. Vieraat ovat tervetulleita perhekuntoutusyksikköön ja heillä on oikeus mennä potilaan omaan huoneeseen, mutta toisten huoneisiin meneminen on kiellettyä. Usein vieraiden kanssa keitetään keittiössä kahvia, ulkoillaan tai käydään kaupassa. Joskus vieraat, kuten esimerkiksi isovanhemmat, liittyvät syvemmin yhteisöön. Hoitajat pitivät tätä positiivisena asiana.

Haastattelun lopussa kysimme työntekijöiltä, mitkä osaston arjessa näkyvät asiat olisi heidän mielestään tärkeää ottaa huomioon kuvakirjassa. Ensimmäisenä työntekijät toivoivat, ettei päihdeongelmaa piiloteltaisi kuvakirjassa, vaan että päihdeongelma tuotaisiin esiin lapsilähtöisesti. Lisäksi kuvakirjassa olisi hyvä tulla esille syy, minkä takia sosiaalisairaalalle on tultu. Työntekijät kertoivat myös haluavansa, että lapselle välittyisi turvallinen kuva sosiaalisairaalasta. Lapsella ei tulisi nousta huoli, vaan hänen tulisi pystyä luottamaan siihen, että aikuiset hoitavat asiat. Lisäksi työntekijät kertoivat kokemuksensa siitä, että lapset tuovat usein hyvin spontaanisti esille oman muiston jostakin kokemastaan asiasta liittyen perheen arkiseen päihdeidenkäyttöön. Joskus lapsen puheeksi ottama asia voi liittyä esimerkiksi väkivaltaan tai hyväksikäyttöön. Työntekijät ottavat vanhempien kanssa puheeksi sen, mitä lapset ovat kertoneet työntekijälle, minkä jälkeen työntekijä ja vanhempi miettivät yhdessä, miten tämä asia otetaan puheeksi lapsen ja vanhemman välillä.

Työntekijät toivoivat myös, että kuvakirjassa tuotaisiin esille arjenharjoittelu. Arjenharjoittelun aikana perheet käyvät sovitusti kotona esimerkiksi hoitojakson neljäntenä tai kolmantena viikonloppuna, joskus jopa joka toinen viikonloppu. Hoidon loppuvaiheessa kerrat tihenevät ja joskus kotona voidaan viettää pidennetty viikonloppu. Lisäksi työntekijät esittivät toiveen, että kuvakirjassa voisi seikkailla jokin lempeä hahmo, jonka voisi löytää konkreettisesti myös sosiaalisairaalalta. He toivat esille myös idean, että kyseinen hahmo voisi esiintyä jo kuvakirjan kannessa lapsen kanssa.

Haastattelussa työntekijät mainitsivat useaan otteeseen perheen hoitojakson päättymisen kunniaksi järjestettävät lähtökahvit. Kun perheen asiakkuus päättyy suunnitellusti, juodaan koko hoitoyhteisön kesken lähtökahvit. Lähtökahvien aikana lapselle annetaan kortti ja lahja, joka on mietitty lapsen ikätason mukaisesti. Lahja voi olla esimerkiksi helistin, pehmolelu tai jokin askartelujuttu. Työntekijöiden kertoman mukaan lähtökahvit ovat usein hyvin tunnelmallisia ja hyvin koskettavia tilanteita eikä kyyneliltä usein välttyä. Lähtökahvien

jälkeen jätetään hyvästit osastolla. Joskus potilaat saattavat toisiaan ja auttavat tavaroiden kannossa. Kotiin kuljetaan usein talon kuljetuksella, läheisen kyydillä, julkisilla tai omalla autolla.

Liite 9 Työntekijöiltä saadun palautteen purkaminen

Työntekijöiltä saadun palautteen purkaminen

Kahdeksasta työntekijästä viisi vastasi palautelomakkeeseemme. Ensimmäisessä kohdassa kysyimme, oliko teksti helppolukuista. Kukaan vastaajista ei ollut vastannut kysymykseen ”Kyllä” ja yksi vastaajista oli vastannut ”Ei”. Kysymykseen liittyvissä kommentteissa kaksi vastaajista oli todennut tyylinvaihtelun häiritsevän heitä ja yksi vastaajista totesi tekstin olevan hieman hyppellevää. Lisäksi yksi vastaajista totesi kirjan tekstien olevan kieliasultaan erikoista ja yksi totesi mieluummin lukevansa tekstin tavallisena kerrontana. Kaikki viisi vastaajaa olivat vastanneet kokevansa esipuheen hyödylliseksi sekä uskoivat kuvakirjan kestävän aikaa ja sen olevan käyttökelpoinen vielä vuosien päästäkin.

Neljä vastanneista oli sitä mieltä, että kuvakirjassa olevat kuvat liittyvät sosiaalisairaalan arkeen. Yksi vastaaja totesi kuvien liittyvän vain osittain sosiaalisairaalan arkeen. Hän oli täsmentänyt vastaustaan kertomalla infopisteen olevan nykyisin vastaanotto. Lisäksi hän kertoi, etteivät hoitajat erotu vaatetuksellaan eivätkä heidän vaatteensa ole niin sairaalamaisia. Hän täsmensi myös sitä, että kaikki perheet eivät ole lomillaan välttämättä laisinkaan yhteydessä sukulaisiinsa tai mummoonsa. Työntekijät lisäsivät vielä mummon olevan harvinaisuus ja ehdottivat olisiko parempi kuvata esimerkiksi lapsen omia leikkejä, lapsen kavereita taikka tuttuja verkostosta kuvakirjassa.

Jokainen vastanneista uskoi kuvakirjan herättävän lapsessa tunteita sekä uskoivat kuvakirjan apukysymyksien auttavan vanhempaa ottamaan vaikeita asioita lapsen kanssa puheeksi. Kukaan vastanneista ei kokenut, että kuvakirjassa olisi ollut jotakin turhaa tai että siitä olisi puuttunut jotakin olennaista. Lisäksi jokainen vastanneista kertoi voivansa suositella kuvakirjaa luettavaksi potilailleen sekä uskoi, että kuvakirjaa voisi hyödyntää myös avohuollon puolella.

Kun kysyimme, mitä mahdollisuuksia työntekijät näkevät kuvakirjalla olevan vanhemmuuden tukemisen työvälineenä, totesivat he kuvakirjan olevan hyvä työväline vanhemmalle valmistamaan lasta sosiaalisairaalalle tuloon, koska sen avulla voi esitellä Järvenpään sosiaalisairaalaan. Yksi työntekijöistä totesi kuvakirjasta käyvän monipuolisesti esille se prosessi, johon perhe astuu saapuessaan sosiaalisairaalalle. Hänen mielestään kuvakirja on sopivan kevyesti kirjoitettu ja hän voi suositella kirjaa pään avaukseksi. Lisäksi eräs vastanneista ehdotti, että kuvakirjasta voisi tehdä sähköisen version intraan tulostettavaksi, jolloin sen voisi jakaa etukäteisneuvottelussa potilaalle.

Kehitysehdotukseksi työntekijät nostivat valokuvien lisäämisen kuvakirjaan. Yksi vastanneista oli kirjoittanut, että valokuvat oikeista tiloista tekevät olon tutummaksi. Lisäksi jälleen nousi

esiin toivomus tulostettavasta internet-versiosta, jotta vanhemmat voisivat valmistella lasta sosiaalisairaalalle tuloon. Eräs työntekijöistä oli todennut kuvakirjan olevan hyvä kokonaisuus.

Liite 10 Potilailta saadun palautteen purkaminen

Potilailta saadun palautteen purkaminen

Palautealomakkeeseen vastasi yhteensä yhdeksän potilasta. Kaikki vastanneet kertoivat lukeneensa kuvakirjan kokonaan. Kaikki vastanneista kertoivat lukeneensa kuvakirjaa yksin, ja lisäksi kaksi vastaajista tarkensi lukeneensa sitä myös puolisonsa kanssa ja yksi yhteisön kanssa. Kukaan vastaajista ei siis ollut voinut vastata kysymyksiin 3-7, sillä ne liittyivät kuvakirjan lukemiseen lapsen kanssa.

Kuusi vastanneista uskoi kuvakirjan auttavan ottamaan puheeksi hoitojaksolla olon syitä ja päihdeongelmaa. Yksi vastanneista ei uskonut tähän ja loput kaksi olivat jättäneet vastaamatta tähän kysymykseen. Kun kysyimme uskovatko potilaat kuvakirjan herättävän lapsessa tai vanhemmassa tunteita, jätti kolme vastaamatta, toiset kolme vastasivat ei ja viimeiset kolme kyllä. Myöntävästi vastanneet täsmensivät kuvakirjan herättävän heissä epärealistisia tunteita. Lisäksi yksi kyllä-vastanneista kertoi kuvakirjan herättäneen hänessä tunteen siitä, että lapsi on yksin puolustuskyvytön ja syytön vanhempien päihteidenkäytön tuomiin ongelmiin. Hänen mielestään koko perhe tarvitsee tässä tilanteessa apua ja lapsi turvaa ja suojaa.

Kun kysyimme kokevatko potilaat lapsen hyötyvän kuvakirjan lukemisesta vanhemman kanssa ennen hoitojaksolle tuloa, vastasivat kaikki kuusi kysymykseen vastannutta myöntävästi. Kahdeksan vastanneista kertoi tekstin olevan helppolukuista ja yksi jätti kokonaan vastaamatta tähän kysymykseen. Esipuheen hyödylliseksi koki kuusi vastaajaa, kaksi vastaajista kertoi jättäneensä sen lukematta ja yksi vastaajista jätti kokonaan vastaamatta. Kysymykseen, jossa kysyimme liittyvätkö kuvakirjassa olevat kuvat arkeen sosiaalisairaalassa, jätti yksi kokonaan vastaamatta, yksi vastasi kyllä ja seitsemän vastaajista totesi niiden liittyvän osittain sosiaalisairaalan arkeen. Toiset vastaajista olivat vapaamuotoisesti selittäneet osittain-vastauksiaan. Esimerkiksi yksi heistä totesi, etteivät kuvat leikkimökistä ja keinusta hänen mielestään liittyneet sosiaalisairaalan arkeen, ja toinen heistä kertoi olleensa hoidossa yksin (kuvin esiintyi kolmihenkinen perhe).

Esipuheen ohjeistuksen kuvakirjan käyttöön riittäväksi koki kahdeksan vastaajaa, ja yksi oli jättänyt kokonaan vastaamatta kyseiseen kysymykseen. Lisäksi viisi vastaajista koki, että kirjassa ei heidän mielestään ollut mitään turhaa, kun taas yksi vastaajista oli kommentoinut, että kirja ei vastaa todellisuutta ja että siitä puuttuu paljon aitoja elementtejä. Neljä vastaajista oli sitä mieltä, että kirjasta ei puuttunut mitään oleellista. Sen sijaan kaksi vastaajista oli sitä mieltä, että kirja oli osittain puutteellinen. Heidän mielestään kirja olisi voinut olla realistisempi ja nykyisellään se jättää paljon avoimia kysymyksiä lapselle. Lisäksi

koettiin, että lääkkeiden jako olisi ollut hyvä sisällyttää kirjaan. Kolme oli jättänyt kokonaan vastaamatta kysymykseen kirjan puutteellisuudesta.

Kaiken kaikkiaan kirjaa kommentoitiin toimivaksi ja hyväksi lähestymiskeinoksi. Erityiskiitosta saivat kirjassa käytetyt piirrokset ja kuvat sekä niissä esiintyvät ilmeikkäät hiiret. Korjausehdotuksia tuli muun muassa kieliasuun sekä joihinkin kuviin liittyen (puhallusmittarin koettiin muistuttavan asetta). Kriittisesti suhtauduttiin myös vanhempien rooliin kirjassa - jotkut vastaajista kokivat, että hoitajista puhuttiin myönteiseen sävyyn, kun taas vanhemmat esitettiin kielteisemmässä valossa heihin verrattuna. Yksi vastanneista oli lisäksi sitä mieltä, että kirja ei välttämättä vastaa lapsen jo kokemaa rankkaa todellisuutta

Liite 11 Kuvakirja ”Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalassa”

Kuvakirja ”Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalassa”

Miia Skogster & Inka Virpi

Sulo-hiiri perheensä kanssa Järvenpään sosiaalisairaalassa

Piirroskuvat Pekka Virpi

Valokuvat Miia Skogster & Inka Virpi

Tämän kuvakirjan ovat tehneet kaksi Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opiskelijaa. Kuvakirja on osa opinnäytetyötä. 2015.

Milla Skogster & Inka Virpi

Piirroskuvat Pekka Virpi

Hyvä lukija,

Kuvakirjan tavoitteena on valmistaa lasta tulemaan hoitojaksoille Järvenpään sosiaalisairaalle. Lisäksi kuvakirja antaa mahdollisuuden käsitellä hoitojakson/vanhempien päihdeongelman herättämiä pelottavia asioita ja vaikeilta tuntuvia tunteita aikuisen kanssa. Lapselle on ensiarvoisen tärkeää saada käydä läpi vanhempien päihderiippuvuuteen liittyviä kokemuksia sekä tunteita yhdessä turvallisen aikuisen kanssa.

Suosittellemme että sinä lukijana perehdyt kirjaan ennen sen lukemista lapselle. Jokaisen piirroskuvan alapuolella on kysymys, jonka avulla voit aloittaa tarinasta keskustelun lapsesi kanssa. Lukessasi kirjaa lapsen kanssa kiinnitä huomiota siihen, että et kiirehdi, annat lapselle aikaa, olet lasta lähellä, kuuntelet ja vastaat lapsen kehitystason mukaisesti hänen esittämiinsä kysymyksiin. Huomioi myös se, että lapsi voi kysyä kirjan herättämiä kysymyksiä kirjan lukemisen jälkeen esimerkiksi seuraavana päivänä. Jos et osaa vastata kaikkiin kysymyksiin itse, voit pyytää työntekijöitä avuksesi.

Suosittellemme, ettette lukisi kirjaa juuri ennen nukkumaanmenoa, jotta mahdollisia kirjan herättämiä tunteita olisi aikaa käydä lapsen kanssa läpi ajan kanssa. Toivomme, että kukaan kirjaa lukeva aikuinen ei ota kirjan lukemisesta lapsen kanssa liikaa paineita. Ei ole itsestään selvää, että tarina saisi sinun ja lapsen välille keskustelua aikaan. Lapsesi ei välttämättä kerro tunteistaan lukemisen aikana tai edes sen jälkeen.

Jos kirjan lukemisen jälkeen jäät miettimään miten voisitte lapsen kanssa puhua päihderiippuvuudesta tai syistä sosiaalisairaalla oloon, voit pyytää vinkkejä sosiaalisairaalan työntekijöiltä. He auttavat mielellään ja antavat vinkkejä miten käsitellä näitä vaikeita aiheita lapsen kanssa.

Työntekijä voi hyödyntää kuvakirjaa työskenneltäessä hoitojaksoilla olevien vanhempien kanssa. Kuvakirja on tarkoitettu työvälineeksi vanhemmalle, mutta sen käyttöönotto voi vaatia työntekijältä vanhemman kannustamista kuvakirjan käyttöön. Työntekijä voi esimerkiksi suositella vanhemmalle kuvakirjan lukemista lapsen kanssa käsiteltäessä ensin vanhemmuutta yhdessä potilaan kanssa. Toivomme työntekijän esittelevän kuvakirjan vanhemmalle ja kertomaan sen käytöstä, esipuheesta ja kuvakirjan lopussa sijaitsevista apukysymyksistä vanhemmalle. Tämä edellyttää työntekijän perehtymistä kuvakirjaan ennen sen suosittelemista vanhemmalle. Jäsennysenä kuvakirjan taustalla on vanhemmuuden roolikartta. Kuvakirjan tavoitteena on vanhemmuuden tukemisen työvälineenä tukea ainakin rakkauden antajan ja ihmissuhdeosaan rooleja.

Terkuin Milla ja Inka

Eräänä aurinkoisena päivänä pieni Sulo-hiiri lähtee kohti Järvenpään sosiaalisairaalaan äiti-hiiren ja isä-hiiren kanssa.

Auton takakonttiin on pakattu kimpsut ja kampsut. Hiiriperhe lähtee ajamaan kohti Järvenpäättä.

Pian edessä hämmöttää suuri rakennus, sosiaalisairaala, jossa hiiriperhe tulee asustelemaan jonkin aikaa.

Pihassa Sulo-hiiri hämmästyí iloisesti huomattaessaan pihalla olevan suloisen leikkimökin sekä lukumäen ja keinut.

Miltä luulet että Sulo-hiirestä tuntui sosiaalisairaalalle meneminen?

Hoitaja-hiiri odottaa
hiiriperhettä aulassa ja
toivottaa heidät
tervetulleiksi.

Hoitaja-hiiri pyytää äiti-hiirtä
ja isä-hiirtä puhaltamaan
johonkin kummalliseen
laitteeseen. Äiti-hiiri kertoo
Sulo-hiirelle, ettei hänellä ole
mitään hätää.

"Tarkoituksena on varmistaa,
että kaikki aikuiset ovat
selvin päin", toteaa äiti-hiiri.
Sulo-hiiri saa rauhallisen
mielen ja hiiriperhe jatkaa
matkaa aulan halki kohti
hissiä.

Tiedätkö mihin äiti- ja isä-hiiri puhalsivat perheen saavuttua sosiaalisairaalalle?

Tallusteltuaan tovin hoitaja-hiiri ja hiiriperhe saapuvat huoneeseen, jossa hiiriperhe tulee asumaan seuraavien kuukausien ajan. Huoneesta löytyy pedit jokaiselle sekä vaatekaappeja ja ikkuna, josta näkyy ulos.

Isä-hiiri levittää perheen tavarat yhdelle pedeistä, minkä jälkeen hoitaja-hiiri tarkistaa ettei mukana ole mitään sopimatonta.

Tämän jälkeen perhe laittaa tavaransa paikoilleen. Heillä on mukanaan vaatteita, leluja, peseytymisvälineet ja vanhemmille kahvia.

Miltä hiiriperheen uusi huone näytti Sulo-hiiren mielestä?

Iltaisin hiiriperhe kokoontuu keittiöön yhdessä syömään iltapalaa. Tänään iltapalaksi on herkullista puuroa. Syömisen lomassa perhe juttelee päivän tapahtumista ja Sulo-hiiri kertoo leikeistään.

Mukavan iltapalahetken jälkeen hiiriperhe hlipii hampaiden pesun kautta peteihinsä nukkumaan.

Mitä Sulo-hiiri mahtoi miettiä ensimmäisen päivän jälkeen?

Viikoittain koko hiiriperhe osallistuu yhdessä muiden hiiriperheiden kanssa aamukokoukseen. Sulo-hiiri pääsee istumaan isä-hiiren ja äiti-hiiren väliin.

Kaikki hiiret istuvat suuren pöydän ympärillä ja käyvät läpi tärkeitä asioita. Mukana on useita hiirilapsia, jotka vilkulevat toisiaan.

Montako hiirtä osallistui aamukokoukseen?

Isä-hiiren ja äiti-hiiren ollessa hoitaja-hiiren juttusilla on Sulo-hiiren leikkihetken aika. Leikkihuoneessa on paljon erilaisia leluja. Sulo-hiiri ja hänen uusi ystävänsä leikkivät ritarileikkejä.

Hoitaja-hiiri huolehtii siitä, että kaikilla hiirilapsilla on turvallista ja mukavaa eikä riitoja synny. Sulo-hiirellä on hiirivanhempiään ikävä, mutta onneksi aika kuluu leikkiessä nopeasti.

Sulo-hiiri tykkää ritarileikeistä, mistä leikeistä sinä tykkäät?

Sulo-hiiren lempipuhaa sosiaalisairaalassa on ulkona temmeltäminen.

Eräänä päivänä kesken mukavien leikkien Sulo-hiiri kysyy mieltään hoitaja-hiireltä: "Miksi me oikein olemme täällä sosiaalisairaalalla äiti-hiiren ja isä hiiren kanssa?" Hoitaja-hiiri kertoo Sulo-hiirelle, että heidän perheensä on saamassa apua sosiaalisairaalassa.

Ennen kuin Sulo-hiiri ennättää edes vastata hoitaja-hiirelle takaisin, pyytää Sulo-hiiren kaveri hänet leikkimään hiekkalaatikolle.

Tiedätkö miksi Sulo-hiiren perhe tarvitsee apua sosiaalisairaalalla?

Samana iltana äiti-hiiri ja isä-hiiri huomaavat Sulo-hiiren olevan kovin surullisen näköinen Sulo-hiiren kylpiessä lämpöisessä vedessä. Äiti-hiiri kysyy huolissaan Sulo-hiireltä: "Mikä on hätänä pienokainen?"

Sulo-hiiri vastaa: "Mietin, että kotona oli välillä pelottavaa ja kauheaa, kun te joitte ja tappelitte." Isä-hiiri halaa Sulo-hiirtä ja sanoo: "Olemme pahoillamme siitä, mitä olet joutunut kokemaan silloin. Nyt saamme onneksi apua alkoholiongelmillemme."

Tekikö Sulo-hiiri oikein kun kertoi pelänneensä kotona vanhempien ollessa juovuksissa?

Minkälaista hiiriperheen elämä on mahtanut olla kotona?

On sosiaalisairaalalla hyvä tovi viety. Nyt on aika käväistä kotona viikonloppu. Hiiriperhe lähtee autollaan kohti kotia.

Sulo-hiiri tapaa kotipihallaan kavereitaan, jotka asuvat naapurissa. Sulo-hiiri ja kaverit pelaavat yhdessä sählyä pihalla.

Viikonloppu vierähtää nopeasti ja hiiriperhe istahtaaakin jo pian autoon ja aloittaa automatkansa takaisin sosiaalisairaalalle.

Sulo-hiirellä oli ikävä kavereitaan, mitä sinulla on ikävä kotoa?

Ruokasalissa hiiriperhe ruokailee tuttuun tapansa. Tarjolla on Sulo-hiiren lempiruokaa, makaronilaatikkoa. Sulo-hiiri saa ison lautasellisen ruokaa ja nautiskellen syö sitä. Monta muutakin perhettä ruokailee samaan aikaan.

Syötyään ruoan Sulo-hiiri kiittää keittäjiä ja poistuu osastolle leikkimään.

Miltä Sulo-hiirestä tuntuu syödä yhdessä perheen kanssa?

Kuukaudet sosiaalisairaalalla ovat vierineet kovaa vauhtia ohi, ja nyt on koittanut lähtökahvien aika.

Sosiaalisairaan hoitaja-hiiret ovat laittaneet pöydän koreaksi. Kaikki paikalla olevat hiiriperheet kokoontuvat viettämään viimeistä hetkeä yhdessä. Hoitaja-hiiret ojentavat Sulo-hiirelle pienen lahjan. Lahjasta paljastuu pehmotiikeri. Sulo-hiiri leikkii iloisena tiikerinsä kanssa, kun on jo aika hyvästellä sosiaalisairaan väki.

Hiiriperhe lähtee sosiaalisairaalasta ja vilkuttaa hoitaja-hiirille, jotka ovat heidän perhettään niin kovasti auttaneet.

Mitä asioita Sulo-hiirellä tulee ikävä, kun he lähtevät pois sosiaalisairaalasta?